

ज्ञानगंगा घरोघरी

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ

नाशिक- ४२२ २२२

मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे विद्याशाखा

वृत्तपत्रविद्या व जनसंज्ञापन पदविका शिक्षणक्रम (P03)

माहितीपुस्तिका

2019-2020

वृत्तपत्रविद्या व जनसंज्ञापन पदविका शिक्षणक्रम : माहितीपुस्तिका

शिक्षणक्रम संकेतांक (Programme Code) : P 03

अनुक्रमणिका

१.	विद्याशाखेचा परिचय	४
२.	शिक्षणक्रमाविषयी	४
२.१	शिक्षणक्रमाची संरचना	
२.२	अध्ययन पद्धती	
२.३	प्रवेश प्रक्रिया	
२.४	प्रवेश पात्रता	
२.५	शिक्षणक्रम शुल्क	
२.६	कालावधी	
२.७	माध्यम	
२.८	मूल्यमापन प्रक्रिया	
२.९	श्रेयांक	
३.	नोंदणी-प्रक्रिया	१०
४.	विभागीय केंद्रे	११
५.	अभ्यासकेंद्रे	१२
६.	विशेष सूचना / संपर्कासाठी	१४
	परिशिष्टे	१६
	परिशिष्ट १ : उमेदवार/विद्यार्थी करारनामा Candidate/Student Agreement at the time of Admission	
	परिशिष्ट २ : गरीब विद्यार्थी सहाय्य योजना नियमावली	
	परिशिष्ट ३ : University Grants Commission Resolution (2004)	
	परिशिष्ट ४ : G.R. of Equivalency for 10th and 12th	
	परिशिष्ट ५ : एकापेक्षा अधिक शिक्षणक्रमांना प्रवेश	
	परिशिष्ट ६ : G.R. of Equivalency	
	परिशिष्ट ७ : Letter of Recognition from UGC	
	परिशिष्ट ८ : विद्यार्थी सहायता आणि विद्यार्थी कल्याण योजना	
	परिशिष्ट ९ : अंतिम परीक्षा : प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप	

विद्यापीठ गीत

एक प्रतिज्ञा असे आमुची ज्ञानाची साधना ।
चिरंतन ज्ञानाची साधना ।
ज्ञान हेच संजीवन साऱ्या जगताच्या जीवना ॥ धृ ॥
ज्योत जागवू सुजाणतेची सकलांच्या अंतरी ।
तीच निवारील पटल तमाचे प्रभात सूर्यापरी ।
ज्ञानच देउळ, ज्ञानच दैवत, प्रगतीच्या पूजना ॥ १ ॥
नव्या युगाचा नव्या जगाचा ज्ञान धर्म आहे ।
त्यातच अमुच्या उजळ उद्याचे आश्वासन राहे ।
मुक्त करिल तो परंपरेच्या बंदिघरातुन मना ॥ २ ॥
हाच मंत्र नेईल आम्हाला दिव्य भविष्याकडे ।
न्यायनीतीचे पाऊल जेथे भेदाशी ना अडे ।
जे जे मंगल पावन त्याची जेथे आराधना ॥ ३ ॥

कुसुमाग्रज

निर्मिती

श्री. आनंद यादव

व्यवस्थापक

ग्रंथनिर्मिती केंद्र, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक - ४२२ २२२

© २०१९ यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

- प्रथम प्रकाशन : जुलै २०१९
- अक्षरजुळणी : अँकोसिस, नाशिक
- प्रकाशक : डॉ. दिनेश भोंडे, कुलसचिव, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक ४२२ २२२

NB-19-20-13

१. विद्याशाखेचा परिचय

मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे या विद्याशाखेत मानवनिर्मित कला, साहित्य या सर्जनशील निर्मितिव्यापाराचा आणि कुटुंबसंस्थेपासून राज्यसंस्थेपर्यंतच्या विविध संस्थांच्या रचनांचा, तत्त्वज्ञानाचा व इतिहास-परंपरांचा अभ्यास केला जातो. २१ व्या शतकातील जागतिक आव्हानांना सामोरे जाण्यासाठी बौद्धिक पूर्वतयारी करणे आणि अध्ययनशील समाजासाठी शैक्षणिक संसाधनांचा विकास करणे हे या विद्याशाखेचे ध्येय आहे. विद्याशाखेतील विविध शिक्षणक्रमांचा आशय हा मानवकेंद्री असतो. मानवी मूल्यांवर व माणसाच्या विकास-कार्यक्रमांवर भर देणारा आशय हे या विद्याशाखेतील अभ्यासक्रमांचे वैशिष्ट्य आहे.

विद्याशाखेची ठळक वैशिष्ट्ये थोडक्यात अशी :

१. जगभरातल्या विविध संस्कृतींचा, राष्ट्र-राज्यांच्या जडणघडणीचा, इतिहास परंपरांचा, बी.ए., एम.ए. व एम.फिल. शिक्षणक्रमांचा अभ्यासक्रमात समावेश.
२. मानवी हक्क, स्वातंत्र्य, समता, बंधुता, इत्यादी मूल्ये, ग्राहकसंरक्षण, पर्यावरण रक्षणादी चळवळी, सार्क, युनो, इत्यादी जागतिक कल्याणकारी संघटनांचे कार्य, स्त्रियांचे सबलीकरण, वंचितांच्या अस्मितेचे लढे, भाषा, धर्म, प्रदेशांच्या विविधतेतून एकतेसाठी रचलेले नमुनादर्श, जागतिकीकरण आणि स्थानिक विकासाची सांगड अशा विविध आशयसूत्रांच्या अभ्यासक्रमांमध्ये समावेश आहे.
३. ग्रंथालय व माहितीशास्त्र, वृत्तपत्रविद्या व जनसंज्ञापन, गांधीविचारदर्शन, मानवी हक्क, ग्राहक संरक्षण अशा विशेष विषयांवर स्वतंत्र शिक्षणक्रम.
४. सिद्धांत आणि व्यवहार यांची सांगड घालणारे उपयोजित अभ्यासक्रम.
५. व्यक्तीच्या सर्जनशीलतेला व कल्पकतेला वाव देणारे अपारंपरिक अभ्यासक्रम.
६. विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्त्व विकासासाठी आणि व्यावसायिक यशासाठी लागणाऱ्या पूरक कौशल्यांना वाव देणारे अभ्यासक्रम.
७. स्वयंअध्ययनासाठी लागणाऱ्या नावीन्यपूर्ण कौशल्यांचे शिक्षण.
८. पायाभूत अभ्यासक्रमात विविध संकल्पनांचे स्पष्टीकरण देण्यावर भर.
९. स्वयंअध्ययन पुस्तके, स्वाध्याय, क्षेत्रीय कार्य, प्रकल्प अभ्यास, उपग्रह सेवा व वेबमाध्यमांतून विद्यार्थ्यांना

मार्गदर्शन सेवा अशा विविध अंगांनी विद्यार्थ्यांना शैक्षणिक साहाय्य.

१०. प्रत्येक शिक्षणक्रमात आवडीप्रमाणे निवड करता येतील असे पर्याय.

२. वृत्तपत्रविद्या व जनसंज्ञापन शिक्षणक्रमाविषयी

२.१ शिक्षणक्रमाची संरचना

मुक्त विद्यापीठाने विकसित केलेला वृत्तपत्रविद्या व जनसंज्ञापन पदविका हा एकूण २४ श्रेयांकांचा शिक्षणक्रम १ वर्ष कालावधीचा आहे. या शिक्षणक्रमासाठी प्रत्येक अभ्यासकेंद्रावर किमान १० व कमाल ५० विद्यार्थ्यांना प्रवेश दिला जाईल. एखाद्या अभ्यासकेंद्रावर पुरेशी विद्यार्थी संख्या नसल्यास तेथील विद्यार्थ्यांना त्याची संमती असल्यास जवळच्या अभ्यासकेंद्रावर वर्ग करण्यात येईल. त्या केंद्रावर विद्यार्थ्यांना संपर्कसत्रे, अंतर्गत मूल्यमापन आणि परीक्षेसाठी जावे लागेल.

ह्या शिक्षणक्रमाची उद्दिष्टे पुढीलप्रमाणे :

- (१) वृत्तपत्रे व प्रसारमाध्यमातील विविध कौशल्यांचा परिचय करून देणे.
- (२) ग्रामीण क्षेत्रातून पत्रकार होऊ इच्छिणाऱ्यांना वृत्तपत्रीय तंत्रे व कौशल्ये देऊन त्यांची पत्रकारिताविषयक जाणीव वाढविणे.
- (३) मोठ्या शहरांतील वृत्तपत्रांचे ग्रामीण भागातील वार्ताहर आणि वृत्तपत्र-व्यावसायिकांचे वृत्तपत्रीय ज्ञान वाढविणे आणि त्यायोगे पत्रकारितेचा दर्जा उंचावण्यात सहयोगी होणे.
- (४) स्थानिक, छोट्या आणि मध्यम वृत्तपत्रांना पत्रकारितेतील प्रशिक्षित मनुष्यबळ उपलब्ध करून देणे.
- (५) जिल्हा किंवा राज्यस्तरीय वृत्तपत्रांमध्ये संपादकीय कचेरीतील संपादनाची विविध कामे करण्यासाठी लागणारी कौशल्ये शिकविणे.
- (६) जनसंपर्क अधिकाऱ्यासाठी लागणारी कौशल्ये अवगत करून देणे.
- (७) बातम्यांची भाषांतरे करण्यासाठी लागणारी कौशल्ये शिकविणे.

अभ्यासक्रम

एकूण २४ श्रेयांकांचा अध्ययनभार असलेल्या ह्या अभ्यासक्रमाची विभागणी पाठ्यपुस्तकांद्वारे व संपर्कसत्रांद्वारे अध्ययन आणि कार्यपुस्तिका व क्षेत्रीय कार्याद्वारे प्रात्यक्षिक अध्ययनानुभव अशा विविध स्वरूपात करण्यात आली आहे. त्याचा तपशील पुढीलप्रमाणे :

अभ्यासक्रमाची रूपरेषा

(तात्त्विक १६ श्रेयांक + प्रात्यक्षिक ८ श्रेयांक)

अभ्यासक्रम १ : (JOU 101) जनसंज्ञापन व आधुनिक प्रसारमाध्यमे (६ श्रेयांक)

पुस्तक १	: संवादाची मूलतत्त्वे
पुस्तक २	: वृत्तपत्रे
पुस्तक ३	: नभोवाणी
पुस्तक ४	: चित्रवाणी
प्रात्यक्षिक कार्य	: अभिरूची व लोकप्रतिसादांचे सर्वेक्षण (२ श्रेयांक)

अभ्यासक्रम २ : (JOU 102) पत्रकार : कार्य आणि जबाबदारी (६ श्रेयांक)

पुस्तक १	: पत्रकार : शहरी आणि ग्रामीण
पुस्तक २	: वार्ताहरांचे स्थानिक कार्यक्षेत्र
पुस्तक ३	: जनसंपर्क पत्रकारिता : स्वरूप व कार्यपद्धती
पुस्तक ४	: पत्रकारितेसाठी सामान्यज्ञान
प्रात्यक्षिक कार्य	: क्षेत्रीय वृत्तसंकलन व वृत्तलेखन (२ श्रेयांक)

अभ्यासक्रम ३ : (JOU 103) बातमीची विविध कार्यक्षेत्रे (६ श्रेयांक)

पुस्तक १	: बातमीची सर्वसाधारण क्षेत्रे
पुस्तक २	: कृषी, सहकार आणि अर्थकारण
पुस्तक ३	: क्रीडा
पुस्तक ४	: विज्ञान, शिक्षण व सांस्कृतिक क्षेत्रे
प्रात्यक्षिक कार्य	: क्षेत्रगतानुसार कात्रणसंग्रह व निरीक्षण अहवाल (२ श्रेयांक)

अभ्यासक्रम ४ : (JOU 104) संपादक : कार्य आणि जबाबदारी (६ श्रेयांक)

पुस्तक १	: संपादक : स्वरूप व कार्य
पुस्तक २	: अग्रलेख लेखन : स्वरूप व नमुने
पुस्तक ३	: भाषा व भाषांतर
पुस्तक ४	: व्यवस्थापकीय संपादन : स्वरूप व पद्धती
प्रात्यक्षिक कार्य	: नमुना संपादन / भाषांतर (२ श्रेयांक)

वृत्तपत्रविद्या जनसंज्ञापन पदविका शिक्षणक्रमासाठी ८ श्रेयांकांचे प्रात्यक्षिक कार्य आवश्यक आहे. त्याकरिता एकूण ४०० गुण आहेत.

हे प्रात्यक्षिक कार्य पूर्ण करून अभ्यासकेंद्रावर दिलेल्या मुदतीत जमा करावयाचे आहे.

२.२ अध्ययन पद्धती

मुक्त विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यांना दररोज महाविद्यालयात जाऊन शिक्षण घेता येत नाही; तसेच अध्ययन करण्यासाठी पूर्ण वेळ देता येत नाही. अशा विद्यार्थ्यांसाठी मुक्त विद्यापीठाने स्वतंत्रपणे अध्ययन पद्धती विकसित केली आहे. त्यात पुढील घटकांचा समावेश आहे.

- (१) स्वयं-अध्ययनाधिष्ठित पाठ्यपुस्तके.
- (२) तज्ज्ञ प्राध्यापकांचे संपर्कसत्रात मार्गदर्शन.
- (३) अध्ययन कालांतर्गत मूल्यमापनाकरिता वर्गचाचण्या, गृहपाठ यांचा उपयोग.
- (४) आवश्यक तेथे प्रात्यक्षिकांची संधी.

या अध्ययन पद्धतीत विद्यार्थ्यांना केवळ अभ्यासक्रमाचा तपशील न देता, त्यावरील अध्ययन पुस्तकांचा संचही देण्यात येतो. प्रवेश शुल्कातच ही अध्ययन पुस्तके देण्यात येतात व ती विद्यार्थ्यांला स्वतःकडे कायम ठेवता येतात. ही स्वयं-अध्ययन पुस्तके अन्य पाठ्यपुस्तकांपेक्षा निराळ्या पद्धतीने लिहिलेली असतात. ह्या पाठ्यपुस्तकांत एका वाचनात समजावून घेता येईल अशा प्रकारे विषयांची छोट्या छोट्या घटकांत विभागणी केलेली असते. उदाहरणार्थ, आलेख, चित्रे, इत्यादींच्या साहाय्याने विषयाची मांडणी सुबोधपणे करण्यात येते. ह्या पुस्तकांची छपाई विद्यार्थ्यांचे अध्ययन सुलभपणे व्हावे या दृष्टीने करण्यात आलेली असते. पुस्तकात प्रत्येक पानावर दोन्ही बाजूंना मोठा समास सोडलेला असतो. या कोऱ्या जागेत विद्यार्थी ठळक मुद्दे लिहून ठेवू शकतो, त्याला येणाऱ्या शंकांची नोंद करून ठेवू शकतो. अभ्यासविषयाची आवृत्ती करताना या नोंदींची व टिपणांची त्याला मदत होते. तसेच पाठ्यांशाखाली काही प्रश्न दिलेले असतात, तो तो भाग वाचून झाल्यावर हे प्रश्न विद्यार्थ्यांने सोडविल्यास तो भाग आपल्याला कितपत समजला ह्याचा त्याला स्वतःलाच पडताळा घेता येतो. जर त्याला काही प्रश्न सोडविता आले नाहीत, तर त्याने तो भाग पुन्हा वाचून उत्तरे मिळवावयाची असतात. एवढे करूनही काही प्रश्नांची उत्तरे मिळू शकत नाहीत तर ते प्रश्न नोंदवून ठेवावेत व अभ्यासकेंद्रावरील संपर्कसत्रात मार्गदर्शक प्राध्यापकांशी (संमंत्रक [Counsellor]) चर्चा करून त्याची उत्तरे मिळविता येतात.

विद्यार्थ्यांला आपल्या सोईच्या ठिकाणचे अभ्यासकेंद्र निवडता येते. या अभ्यासकेंद्रावर प्रत्येक अभ्यासक्रमासाठी सामान्यतः सुटीच्या दिवशी वा कार्यालयीन वेळनंतर संपर्कसत्रे घेण्यात येतात. त्या त्या विषयातील तज्ज्ञ मार्गदर्शक ह्या संपर्कसत्रात विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करतात. मात्र हे मार्गदर्शन केवळ व्याख्यानांच्या स्वरूपाचे असत नाही. मार्गदर्शकाकडून विद्यार्थ्यांच्या प्रश्नांची / शंकांची उत्तरे मिळविणे, कठीण विषयावर चर्चा-परिसंवाद घडवून आणणे, वर्गपाठ-गृहपाठाच्या माध्यमांतून आपल्या प्रगतीविषयी विद्यार्थ्यांला माहिती घेता येणे, तसेच श्रवणफितीच्या / चित्रफितीच्या माध्यमांतून अभ्यासविषय अधिक दृढ करणे यासाठी ही संपर्कसत्रे असतात.

विद्यार्थ्यांने वरील सर्व अध्ययन सुविधांचा जास्तीत जास्त उपयोग करून घेऊन स्वतःची अभ्यासपद्धती तयार करावी. आपल्याला मिळणारा वेळ लक्षात घेऊन मिळणाऱ्या वेळेचा नियोजनपूर्वक उपयोग करावा. केवळ पाठांतराद्वारे केलेला अभ्यास हा खरा अभ्यास नसून विषयाचे सुस्पष्ट आकलन होणे व त्याचा योग्य ठिकाणी उपयोग करता येणे हे चांगल्या अभ्यासपद्धतीचे मर्म आहे. त्यामुळे प्रात्यक्षिके व सराव यांवर भर देऊन विद्यार्थ्यांने अभ्यास करावा, अशी अपेक्षा आहे.

२.३ प्रवेश प्रक्रिया

परिशिष्ट १ पाहावे.

२.४ प्रवेश पात्रता

खालील शैक्षणिक पात्रता धारण करणाऱ्याला वृत्तपत्रविद्या पदविका शिक्षणक्रमासाठी प्रवेश मिळू शकेल.

- (१) यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाचा वृत्तपत्रविद्या प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम उत्तीर्ण. किंवा
- (२) १२वी उत्तीर्ण किंवा समकक्ष शासनमान्य परीक्षा उत्तीर्ण. किंवा
- (३) शालांत परीक्षा (१०वी किंवा पूर्वीची ११वी) उत्तीर्ण+२ वर्षांचा कोणताही शासनमान्य शिक्षणक्रम उत्तीर्ण. किंवा
- (४) यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाचा पूर्वतयारी शिक्षणक्रम उत्तीर्ण.

२.५ शिक्षणक्रम शुल्क

विद्यापीठ शुल्क	रु. २,१००.००
अभ्यासकेंद्र शुल्क	रु. १,०००.००
एकूण शुल्क	रु. ३,१००.००

विद्यापीठ शुल्काचा तपशील

क्र.	शुल्काचे शीर्षक	रक्कम
१)	नोंदणी शुल्क	रु. १००/-
२)	शैक्षणिक शुल्क	रु. ४००/-
३)	परीक्षा शुल्क	रु. ७५०/-
४)	विकास निधी	रु. ६५०/-
५)	संकीर्ण	रु. २००/-
एकूण शुल्क		रु. २,१००/-

शिक्षणक्रम शुल्कासंबंधी सूचना

- ❖ ऑनलाईन प्रवेश करताना विद्यार्थ्यांनी प्रथमतः केवळ विद्यापीठ शुल्क रु. २,१००/- इंटरनेट बँकिंग, डेबीट कार्ड, क्रेडीट कार्ड, मोबाईलबँकिंग किंवा इतर प्रचलित ऑनलाईन कॅश ट्रान्सफर प्रक्रियेचा वापर करून भरावे. ऑनलाईन फी भरल्याच्या ट्रान्झॅक्शन नंबरची नोंद घेऊन पावती प्रिंट करून घ्यावी आणि प्रवेश अर्जाच्या प्रिंट सोबत जोडून अभ्यासकेंद्रावर जमा करावी.
- ❖ प्रवेश अर्जाची प्रिंट प्रत अभ्यासकेंद्रावर जमा करताना भरलेल्या शिक्षणक्रम शुल्कातील अभ्यासकेंद्राचे शुल्क रु. १,०००/- मात्र अभ्यासकेंद्राच्या बँक खात्यात बँक चलनाने भरून अथवा क्रॉस केलेला अकाउंट पेयी चेक अदा करून किंवा अभ्यासकेंद्राने

निर्धारित केलेल्या अधिकृत पद्धतीने जमा करून पावती घ्यावी व ती शिक्षणक्रम पूर्ण होईपर्यंत स्वतंत्र फाईलमध्ये जतन करून ठेवावी.

- ❖ अशा पद्धतीने प्रवेश प्रक्रियेचा अवलंब करून आपला प्रवेश निश्चित करावा आणि आपण दिलेल्या मोबाईल क्रमांकावर आपला प्रवेश झाल्याचा तसेच तुमचा प्रवेश झाल्यावर येणाऱ्या कायम नोंदणी क्रमांकाचा मेसेज मिळण्याची प्रतीक्षा करावी. आपला प्रवेश निश्चित झाला किंवा कसे याबाबत आपण निवडलेल्या अभ्यासकेंद्राच्या कायम संपर्कात राहावे.

२.६ कालावधी

या शिक्षणक्रमाचा कालावधी एक वर्षाचा असेल. (एकदा प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांची नोंदणी ३ वर्षांसाठी वैध राहील.) एखाद्या विद्यार्थ्याने ३ वर्षांत शिक्षणक्रम पूर्ण न केल्यास त्यास नव्याने प्रवेश घ्यावा लागेल.

२.७ माध्यम

सर्व अभ्यासक्रमांसाठी 'मराठी' हे शिक्षणाचे माध्यम राहील. अभ्यासक्रमांची पाठ्यपुस्तके, अभ्यासकेंद्रावरील मार्गदर्शन, इत्यादी सर्व अध्ययन-साहित्य मराठी भाषेतूनच उपलब्ध होईल. अंतर्गत मूल्यमापन आणि अंतिम परीक्षेची प्रश्नपत्रिका मराठीतूनच असेल. मात्र प्रश्नांची उत्तरे लिहिण्यासाठी हिंदी किंवा इंग्रजी भाषेचा वापर पूर्वपरवानगीने करता येईल.

२.८ मूल्यमापन प्रक्रिया

या शिक्षणक्रमात विद्यार्थ्यांचे मूल्यमापन प्रामुख्याने दोन भागांत करण्यात येईल.

अभ्यासक्रमनिहाय मूल्यमापनाचा तपशील

संकेतांक	अभ्यासक्रम	अंतर्गत मूल्यमापन (प्रात्यक्षिक)	अंतिम परीक्षा
JOU 101	जनसंज्ञापन व आधुनिक प्रसारमाध्यमे	सर्वेक्षण : १००	१००
JOU 102	पत्रकार : कार्य आणि जबाबदारी	क्षेत्रीय कार्य : १००	१००
JOU 103	बातमीची विविध कार्यक्षेत्रे	कात्रणसंग्रह : १००	१००
JOU 104	संपादक : कार्य आणि जबाबदारी	भाषांतर किंवा नमुना संपादन : १००	१००
एकूण		४००	४००

अंतर्गत मूल्यमापन

यात चार अभ्यासक्रमांच्या प्रात्यक्षिक भागासाठी सर्वेक्षण, क्षेत्रीय कार्य, कात्रणसंग्रह, कार्यपुस्तिका देण्यात येतात. अंतर्गत मूल्यमापन अभ्यासकेंद्रावर मार्गदर्शक प्राध्यापक करतील. नोंदणी कालावधीत फक्त एकदाच अंतर्गत मूल्यमापनाची संधी देण्यात येईल.

अंतिम मूल्यमापन

प्रत्येक अभ्यासक्रमाची ८० गुणांची ३ तास वेळ असणारी अंतिम परीक्षा घेण्यात येईल. साधारणतः अंतिम परीक्षा मे / जून महिन्यात असेल. अंतिम परीक्षेचे स्वरूप पुढीलप्रमाणे :

- प्रत्येक अभ्यासक्रमाची ८० गुणांची ३ तास वेळ असणारी अंतिम परीक्षा घेण्यात येईल. प्रत्येक वर्षास प्रती अभ्यासक्रम ८० गुणांची अंतिम परीक्षा असेल. प्रत्येक अभ्यासक्रमास ८० गुणांची एक याप्रमाणे प्रती वर्ष सहा अभ्यासक्रमांकरिता ८० गुणांच्या ६ प्रश्नपत्रिका असतील. प्रत्येक प्रश्नपत्रिकेत २० गुणांचे ४ प्रश्न असतील. प्रत्येक प्रश्नात प्रत्येकी ५ गुणांचे ५ उपप्रश्न असतील. प्रत्येक प्रश्नातील पाचपैकी चार उप-प्रश्न सोडवावयाचे असतील. विद्यार्थ्यांना प्रत्येक अभ्यासक्रमात ८० पैकी मिळालेले गुण गुणपत्रिकेत स्वतंत्रपणे (UA) दर्शविण्यात येतील. प्रत्येक अभ्यासक्रमात उत्तीर्ण होण्याकरिता किमान ४०% गुण मिळविणे अनिवार्य असेल.

उत्तीर्णतेचे निकष

- (१) अभ्यासक्रमनिहाय अंतिम निकाल घोषित करताना अंतर्गत मूल्यमापन आणि अंतिम परीक्षेतील गुणांना अनुक्रमे ६०:४० इतके महत्त्व देण्यात येईल.
- (२) प्रत्येक अभ्यासक्रम यशस्वीरित्या पूर्ण करण्यासाठी अंतर्गत मूल्यमापनात आणि अंतिम परीक्षेत स्वतंत्रपणे किमान '४०%' गुण मिळविणे अनिवार्य राहिल.

मूल्यमापन आणि प्रात्यक्षिक कार्याचा तपशील

या शिक्षणक्रमास प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांचे मूल्यमापन दोन प्रकारे करण्यात येईल.

- (१) **अंतर्गत मूल्यमापन** : यामध्ये विद्यार्थ्यांनी अभ्यासक्रमनिहाय १०० गुणांचे प्रात्यक्षिक पूर्ण करावयाचे आहे. चार अभ्यासक्रमांसाठी निश्चित केलेले प्रात्यक्षिक कार्य सोबत देण्यात येत आहे. प्रात्यक्षिक कार्य पूर्ण केल्याशिवाय अंतिम परीक्षेस बसता येणार नाही.
- (२) **अंतिम परीक्षा** : चारही अभ्यासक्रमांसाठी प्रत्येकी ८० गुणांची अंतिम परीक्षा एप्रिल / मे मध्ये घेण्यात येईल.

अंतर्गत मूल्यमापन (प्रात्यक्षिक कार्य) आणि अंतिम परीक्षा यात मिळालेल्या गुणांची टक्केवारी काढण्यात येईल. त्यासंबंधीचा अधिक तपशील पुढे देण्यात आलेला आहे. प्रात्यक्षिक (अंतर्गत) आणि अंतिम मूल्यमापनाचे गुण गुणपत्रिकेत स्वतंत्रपणे दर्शविण्यात येतील.

अभ्यासक्रमनिहाय प्रात्यक्षिक कार्याचा तपशील

अभ्यासक्रम १ : जनसंज्ञापन व आधुनिक प्रसारमाध्यमे (JOU 101)

(सर्वेक्षण : १०० गुण)

तपशील

१०० गुणांसाठी एका विषयावर सर्वेक्षण अहवाल तयार करणे. या सर्वेक्षण अहवालासाठी पुढील मुद्दे अपेक्षित आहेत.

- (१) **सर्वेक्षण विषयाची निवड** : विषय निवडीचा हेतू, महत्त्व आणि व्याप्ती.
- (२) **सर्वेक्षणाची कार्यपद्धती** : मुलाखती, प्रश्नावली, वृत्तपत्र संहिता सर्वेक्षण, प्रतिसादकांची संख्यानिश्चिती, प्रतिसादकांचे स्वरूप व त्यासाठीचे निकष ठरविणे, सर्वेक्षणाचे वेळापत्रक ठरविणे.
- (३) **क्षेत्रीय कार्य** : प्रतिसादकांच्या मुलाखती घेऊन प्रश्नावली भरून घेणे.
- (४) **अहवाल लेखन** :
  - (अ) माहितीचे पृथक्करण, विश्लेषण व निष्कर्ष,
  - (आ) पूरक संदर्भांचा वापर,
  - (इ) अहवालाचे तंत्रशुद्ध सादरीकरण व निष्कर्षाची मांडणी.

विद्यार्थ्यांनी सर्वेक्षणासाठी संमंत्रकांच्या मार्गदर्शनाखाली सर्वेक्षण विषयांची निवड करावी. नमुन्यादाखल काही विषय पुढे दिले आहेत.

- (५) **अहवालाचे सादरीकरण** : अहवाल हस्तलिखित स्वरूपात पुढाबांधणीत अथवा धारिकांच्या माध्यमांतून सादर करता येईल. कागद ए-४ आकाराचा असावा. अहवाल लेखन सर्वसाधारणपणे १० ते १५ पृष्ठांचे असावे. याखेरीज प्रश्नावल्या, कात्रणे, संदर्भसाधनांची सूची असा स्वतंत्र विभाग जोडावा.

सर्वेक्षणासाठी नमुना विषय (खाली 'अ' आणि 'आ' मधील कोणताही एक विषय निवडावा).

(अ) वृत्तपत्रे

- (१) वृत्तपत्रांतील वाचकपत्रांचे सर्वेक्षण (किमान २० पत्रे निवडावीत). सर्वेक्षणात पत्रांचे विषय, ठिकाण, पत्रलेखकांचा सामाजिक स्तर, पत्रलेखनाची भाषा, विषय मांडणी पद्धती, पत्रलेखकास मिळालेला प्रतिसाद, पत्रविषयाला मिळालेला प्रतिसाद, वाचकपत्रांचे वर्गीकरण (उदाहरणार्थ, वादविषय, दादफियाद, कैफियत, मतप्रकटीकरण, लक्ष्यवेध, अनुभवकथन), इत्यादी अंगांनी सर्वेक्षण अहवाल लिहावा.
- (२) वृत्तपत्रातील अग्रलेखांचे सर्वेक्षण (दहा).
- (३) व्यंगचित्रांचे सर्वेक्षण (वीस).

(४) ठळक घडामोडी अथवा विशिष्ट विषयांना वृत्तपत्रातील विविध आकृतिबंधांतून मिळालेल्या प्रसिद्धीचे सर्वेक्षण (उदाहरणार्थ, दहशतवादी हल्ले, भारतातील सार्वजनिक निवडणूक, अमेरिकन अध्यक्षांनीय निवडणूक, भारतीय क्रिकेटची सद्यःस्थिती, भारत-पाकिस्तान संबंध).

(५) संपादकीय पानावरील स्फुटलेखनाचे सर्वेक्षण (दहा).

(६) वृत्तपत्रीय पुरवण्यांचे सर्वेक्षण (दहा).

(आ) नभोवाणी-दूरचित्रवाणी : श्रोता-प्रेक्षक प्रतिसाद सर्वेक्षण

(१) शेतकऱ्यांसाठी प्रसारित होणारे कार्यक्रम

(२) शैक्षणिक कार्यक्रम

(३) संगीतविषयक कार्यक्रम

(४) बातमीपत्रे

(५) लोकप्रिय मालिका

(६) जाहिराती

अशा वाचक प्रतिसादांचे सर्वेक्षण विषयनिहाय करता येईल. तसेच समग्रतःदेखील करता येईल. कार्यक्रमाची लोकप्रियता, गुणवत्ता, अभिरूची संवर्धन, व्यवहारोपयोगिता, समस्या विश्लेषण, समाजधारणा, संवादक्षमता, प्रायोगिकता अथवा साचेबंदपणा, वेळांची यथायोग्यता, इत्यादी अंगांनी असे सर्वेक्षण करता येईल. सर्वेक्षण अहवालात गुणदोषांचीही चर्चा करता येईल. अशा सर्वेक्षणासाठी किमान २० प्रतिसादक निवडणे आवश्यक राहिल.

संमंत्रकांनी सर्वेक्षण अहवालाचे मूल्यमापन करताना संबंधित विद्यार्थ्यांची मुलाखत घेऊन नंतर गुणदान करणे श्रेयस्कर राहिल.

अभ्यासक्रम २ : पत्रकार : कार्य आणि जबाबदारी (JOU 102)

(क्षेत्रीय कार्य : १०० गुण)

भाग १ : ५० गुण

आपल्या परिसरातील एखाद्या विषयावरील क्षेत्रीय पाहणी करून वृत्तलेख लिहिणे अपेक्षित आहे. (शब्द मर्यादा : ७५० ते १०००)

नमुना विषय

(०१) विशिष्ट विकास योजना (उदाहरणार्थ, पंतप्रधानांची ग्रामसडक योजना, पावसाच्या पाण्याचा पुनर्वापर, पाणीपुरवठा, आरोग्य योजना, कृषी क्षेत्रातील विशिष्ट योजना, साक्षरता मोहीम).

(०२) ग्रामपंचायत / नगरपालिका / महापालिका यांचे कार्य.

(०३) स्वयंसेवी संस्थेचे कार्य.

(०४) स्थानिक समस्या.

(०५) ग्रामस्वच्छता अभियान / नगरस्वच्छता अभियान

(०६) विकासनिधींचा विनियोग (आमदार-खासदारांच्या विकासनिधीतील कामे).

(०७) ग्रामपंचायतीच्या ग्रामसभा,

(०८) जिल्हा परिषदांच्या आमसभा.

(०९) अंगणवाड्यांतील शिक्षण.

(१०) पर्यावरणाची स्थिती.

(११) व्यसनाधीनता.

(१२) अंधश्रद्धा व लोकसमजुती.

(१३) फुलशेती.

(१४) विज्ञान प्रदर्शने.

(१५) कुपोषण (कोवळी पानगळ).

(१६) कचरा व्यवस्थापन.

(१७) बचतगट आणि विकास योजना.

(१८) वाचनालये.

(१९) विशिष्ट उद्देशाने स्थापन झालेली मंडळे.

(२०) वैद्यकीय सेवा आणि रुग्णांचे / वैद्यांचे अनुभव.

भाग २ : ५० गुण

(पुढीलपैकी एक कार्य पूर्ण करणे.)

(०१) विशिष्ट संस्था वा उद्योगातील जनसंपर्क विभागाच्या कार्याची माहिती संकलित करून ७५० ते १००० शब्दांत अहवाल लेखन करा. अहवालासोबत संबंधित संस्था / उद्योगाची माहितीपत्रके, घडीपत्रिका, स्मरणिका, इत्यादी पूरक प्रसिद्ध साहित्यही जोडावे.

(०२) जनसंपर्क अधिकाऱ्याची मुलाखत घेऊन त्यावर आधारित वृत्तांत सादर करणे. (शब्दमर्यादा : ७५० ते १०००).

(०३) जिल्हा किंवा विभागीय माहिती कार्यालय अथवा विशिष्ट संस्था / उद्योग यांनी प्रकाशित केलेले प्रसिद्धी-साहित्य संकलित करून त्यासंबंधीचा निरीक्षण अहवाल लिहा. (शब्दमर्यादा : ७५० ते १०००).

(०४) एखाद्या शैक्षणिक संस्थेस, स्वयंसेवी संस्थेस अथवा सांस्कृतिक मंडळास भेट देऊन त्याच्या कार्याची माहिती मिळवा व त्यासंदर्भात त्या संस्थेचे माहितीपत्रक / घडीपत्रिका हस्तलिखित स्वरूपात तयार करा. माहिती संकलन, त्याचे सादरीकरण, मांडणी, सजावट, संज्ञापन क्षमता, इत्यादींच्या अंगांनी सदर घडीपत्रिकेचे मूल्यांकन केले जाईल.

(०५) विविध वृत्तपत्रे पाहून एका महिन्यातील ठळक घटनांचा कालपट तयार करा. कालपट करताना घटनांचे वर्गीकरण करून त्या त्या गटात कालक्रमानुसारी घटनांची मांडणी करावी. उदाहरणार्थ, राजकारण, अर्थकारण, उद्योग-व्यापार, शिक्षण, समाज व संस्कृती, नैसर्गिक घडामोडी, विज्ञान-तंत्रज्ञान, पर्यावरण, कलासाहित्य, क्रीडा, गुन्हेगारी, न्यायनिवाडे, विविध आंदोलने. विशिष्ट क्षेत्र निवडून हा कालपट तयार केल्यास त्याचा कालावधी तीन महिन्यांचा असावा.

- (०६) आपल्या पंचक्रोशीतील ग्रामदैवते व त्या अनुषंगाने होणाऱ्या सांस्कृतिक घडामोडींचा अहवाल तयार करा. त्यात सण-उत्सव, जत्रा, मेळा, स्पर्धा, विधिकर्म, प्रदर्शने, बाजार, इत्यादींचा समावेश असावा.
- (०७) आपल्या परिसरातील विशिष्ट विकासकामांच्या प्रगतीचा अहवाल.
- (०८) आपल्या परिसरातील सहकारी संस्थांच्या कामाच्या माहितीची पाहणी करून त्यावर आधारित वृत्तांत-लेख लिहा.
- (०९) एखाद्या महत्त्वाच्या घटनेपाठोपाठ घडणाऱ्या विविध घडामोडी, त्यावरील भाष्यासह केली जाणारी वृत्तसमीक्षा, अग्रलेख, वाचकपत्रे, यांसह त्या घटनेचे वार्तामूल्य विशद करणारा अहवाल तयार करा. त्यासाठी आवश्यक ती कात्रणे, छायाचित्रे यांचे संकलन करून त्याचे चिकटपुस्तक तयार करा.
- (१०) आपल्या गावात साजरे होणारे कोणतेही महत्त्वाचे दोन दिवस निवडून ते कसे साजरे झाले, यासंबंधीचे वृत्तसंकलन करून त्यावर आधारित दोन स्वतंत्र वार्तापत्रे लिहा. ह्या वार्तापत्रासोबत वृत्तसंकलन कसे केले, त्याची माहिती लिहून तत्संबंधीची टिपणे वार्तापत्रासोबत जोडावीत. मूल्यमापनात या सर्व प्रक्रियेचा एकत्रित विचार करून गुण दिले जातील.

अभ्यासक्रम ३ : बातमीची विविध कार्यक्षेत्रे (JOU 103)

(कात्रणसंग्रह : १०० गुण)

तपशील

कोणत्याही एका कार्यक्षेत्रातील बातम्यांचा कात्रणसंग्रह तयार करा व त्यावर आधारित पुढील स्वाध्याय पूर्ण करा.

- (१) निवडलेल्या कार्यक्षेत्रातील एका विशिष्ट विषयावर एकाहून अधिक वृत्तपत्रांतून प्रसिद्ध झालेल्या किंवा एकाच घटनेभोवती केंद्रित झालेल्या सुमारे दहा बातम्यांची कात्रणे काढून ती चिकटबुकात डकवा.
(१० गुण)
- (२) प्रत्येक बातमीचे मथळा, आशय, मांडणी, भाषा, छायाचित्र, बातमीचा स्रोत व स्थान या दृष्टीने निरीक्षण नोंदवा.
(५० गुण)
- (३) कात्रणसंग्रहातील कोणतीही एक बातमी निरनिराळ्या वृत्तपत्रांत कोणकोणत्या पद्धतीने प्रसिद्ध झाली, याची तुलनात्मक निरीक्षणे नोंदवा
(१० गुण)
- (४) निवडलेल्या बातम्यांपैकी कोणत्याही सहा बातम्या तुमच्या दृष्टीने आदर्श स्वरूपात कशा असाव्यात, हे ठरवून या बातमीचे पुनर्लेखन करा.
(३० गुण)

अभ्यासक्रम ४ : संपादक : कार्ये आणि जबाबदारी (JOU 104)

(भाषांतर किंवा नमुना संपादन : १०० गुण)

तपशील

खाली 'अ'मध्ये भाषांतर आणि 'आ'मध्ये नमुना संपादन अशी दोन प्रात्यक्षिके दिली आहेत, त्यांपैकी एक प्रात्यक्षिक विद्यार्थ्यांनी पूर्ण करावयाचे आहे.

- (अ) इंग्रजी वृत्तपत्रांतील पुढीलपैकी कोणत्याही पाच विषयांतील एकेक बातमी निवडून तिचे मराठीत भाषांतर करा. (मूळ इंग्रजी बातमीची शब्दसंख्या किमान २०० असावी)

खालीलपैकी कोणतेही पाच

- (०१) राजकीय बातमी
(०२) अपघात वृत्त
(०३) क्रीडावार्ता
(०४) अर्थ-व्यापारविषयक बातमी
(०५) विज्ञान-तंत्रज्ञान-पर्यावरणविषयक बातमी
(०६) संसद-विधिमंडळाचे कामकाज
(०७) कृषी, सहकार, ग्रामीण विकास यांपैकी एक
(०८) आंतरराष्ट्रीय घडामोडी किंवा संरक्षणविषयक बातमी
(०९) कला-साहित्य-करमणूक किंवा लोकरुची वार्तापत्र
(१०) नैसर्गिक आपत्ती (भूकंप, सुनामी, अवर्षण, इत्यादी).
(११) सामाजिक घडामोडी

- (आ) नमुना संपादन किंवा सांघिक कृतिप्रकल्प : ४ पृष्ठांचे नमुना दैनिक संपादित करणे.

- (०१) विशिष्ट दिवस निवडून वृत्तपत्राची कचेरी स्थापन करा.
(०२) वृत्तपत्रीय कामकाजातील घटक लक्षात घेऊन संपादक, उपसंपादक, वार्ताक्षेत्रानुसार बातमीदार, मुद्रित-शोधक, छायाचित्रकार, भाषांतरकार, ले-आऊट-डिझायनर अशा विविध कामांची वाटणी करा.
(०३) नियुक्त बातमीदारांनी आपापल्या कार्यक्षेत्रातील बातम्या लिहून, तारेने, फोनने, फॅक्सने, इंटरनेटने कचेरीत पाठवाव्यात. कचेरीतील उपसंपादकांनी त्या संपादित करून प्रेस कॉपी करावी.
(०४) याखेरीज नभोवाणी, दूरचित्रवाणी, इंटरनेट, इत्यादी माध्यमांतून मिळणाऱ्या बातम्या संपादित कराव्यात.
(०५) दिवसभरातल्या घडामोडींवर आधारित अग्रलेख व एक स्फुट लिहावे.
(०६) दोन वाचकपत्रे लिहावीत.
(०७) संकलित व संपादित मजकुराचे डी.टी.पी. करून पृष्ठमांडणी करावी.
(०८) रात्री नभोवाणी, दूरचित्रवाणी, इंटरनेटवरील बातमीपत्रे ऐकून ताज्या बातम्यांचा अंतर्भाव करून दैनिकाचा मजकूर अद्ययावत करावा.

- (०९) व्यंगचित्रे, छायाचित्रे, हवामान, स्थानिक कार्यक्रम, इत्यादी आनुषंगिक मजकूर घालून ४ पृष्ठांच्या मर्यादित वृत्तपत्र शक्य तितके परिपूर्ण करावे. वृत्तपत्राचे नाव ठरविण्याचे स्वातंत्र्य अभ्यासकेंद्रास राहिल.
- (१०) रात्री दहा वाजेपर्यंत वृत्तपत्र प्रसिद्ध करावे. (प्रती १००).
- (११) सकाळी बसस्थानकास २५ प्रती विक्रीस ठेवाव्यात. प्रत्येक विद्यार्थ्यांस, संमंत्रकास, गावातील प्रमुख व्यक्तींना नमुना अंक द्यावा. तीन प्रती मुक्त विद्यापीठाच्या मुख्य कार्यालयात संचालक, मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे विद्याशाखा, संचालक, मूल्यमापन विभाग; आणि संचालक, विद्यार्थी सेवा विभाग यांना पाठवाव्यात.
- (१२) दुसऱ्या दिवशी इतर प्रसिद्ध वर्तमानपत्रे पाहून व स्थानिक वाचकांचे प्रतिसाद लक्षात घेऊन आपण प्रसिद्ध केलेल्या दैनिकाची सर्वांगीण चिकित्सा करावी व त्या चर्चेचा अहवाल तयार करावा.
- (१३) संमंत्रकांनी सदर कृति-कार्यक्रम आपल्या देखरेखीखाली पूर्ण करावा. विद्यार्थ्यांच्या कौशल्यांची व उपक्रमशीलतेची नोंद ठेवून त्यानुसार प्रत्येकास १०० पैकी गुण द्यावेत. या कृतिप्रकल्पात प्रत्येक विद्यार्थ्यांस विशिष्ट कौशल्य सिद्ध करण्यास वाव देणारे काम देण्यात यावे.

वरील चारही अभ्यासक्रमांची प्रात्यक्षिक कार्ये विद्यार्थ्यांनी शैक्षणिक वेळापत्रकात दिलेल्या तारखेपर्यंत पूर्ण करून आपल्या अभ्यासकेंद्रावरील केंद्र संयोजकांकडे जमा करावयाचे आहेत.

२.९ श्रेयांक

कोणत्याही शिक्षणक्रमासाठी विद्यार्थ्यांला अभ्यास करावा लागतो. ह्यात वाचन, मनन, चिंतन, टिपणे काढणे, प्रश्नोत्तर-लेखन यांबरोबरच अभ्यासकेंद्रातील मार्गदर्शनाचा लाभ, ध्वनिचित्रफिली ऐकणे व पाहणे, चर्चा करणे, इत्यादींचा समावेश आहे. ह्या सर्व प्रकारच्या अभ्यासाला जेवढा वेळ लागतो, त्या वेळाचे मापन श्रेयांकामध्ये (Credit Point) केले जाते.

मुक्त विद्यापीठात प्रत्येक अभ्यासक्रमासाठी पाठ्यक्रम (सिलॅबस) निर्धारित करताना विद्यार्थ्यांला किती तास अभ्यास करावा लागेल, त्याचा विचार केला जातो. एका श्रेयांकाच्या अभ्यासक्रमासाठी साधारणपणे ३० ते ३५ तास अभ्यास करावा लागतो.

वृत्तपत्रविद्या पदविका शिक्षणक्रम २४ श्रेयांकांचा आहे. त्यातील १६ पाठ्यपुस्तकांचे अध्ययन १६ श्रेयांकांचे असून उर्वरित ८ श्रेयांकामध्ये कार्यपुस्तिका आणि प्रात्यक्षिक कामाचा समावेश आहे. या सर्वांसाठी विद्यार्थ्यांला ७२० तास अभ्यास करावा लागेल.

३. नोंदणी-प्रक्रिया

या शिक्षणक्रमाची प्रवेशप्रक्रिया ऑनलाइन पद्धतीने राबविण्यात

येत आहे. खालील सूचनांचे आपण काटेकोरपणे पालन करावे.

- (१) माहितीपुस्तिकेचा बारकाईने अभ्यास करावा. आपण शिक्षणक्रमाच्या प्रवेशास पात्र आहात याची खात्री आणि आपण पात्र असल्याचा पुरावा म्हणून खालील दस्तऐवजांची स्कॅन प्रत मिळवावी.
- (अ) जन्मतारखेचा दाखला (वाहन परवाना किंवा पॅनकार्ड किंवा जन्मतारीख असलेले आधारकार्ड किंवा शाळा सोडल्याचा दाखला किंवा पासपोर्ट किंवा इलेक्शन कार्ड).
- (आ) पात्रतेच्या परीक्षेचे गुणदानपत्र किंवा प्रमाणपत्र.
- (इ) जर पात्रतेसाठी प्रवेश परीक्षा आवश्यक असेल तर सदरची प्रवेश परीक्षा पात्र झाल्याचे प्रमाणपत्र.
- (ई) जर आपण मागासवर्गीय उमेदवार असाल तर आपल्या संवर्गासंदर्भातील नियमाप्रमाणे जातीचा दाखला, जात पडताळणी, नॉन क्रिमिलेअर सर्टिफिकेट, इत्यादी.
- (उ) जर आपण अपंगत्व असलेले (उदा. अंधत्व असलेले विद्यार्थी असाल तर आपले अपंगत्व दर्शविणारी कागदपत्रे).
- (२) आपणास किमान ७२ डीपीआय या रिझॉल्युशन बरहुकूम वरील सर्व दस्तऐवजांची स्कॅनिंग करणे आवश्यक आहे. यासाठी आपण आपल्या मित्रांची किंवा अभ्यासकेंद्राची मदत घेऊ शकता.
- (३) आपणाकडे चालू स्थितीत असलेला भ्रमणध्वनी क्रमांक आणि वैध इ-मेल आयडी असणे गरजेचे आहे. इ-मेल आयडी मिळविण्यासाठी आपण gmail.com, outlook.com किंवा rediffmail.com यासारख्या संकेतस्थळांवर भेट देऊन विनाशुल्क इ-मेल आयडी मिळवू शकतात. यांचा वापर आपणांस पासवर्ड, प्रवेशाची स्थिती, इत्यादी माहिती मिळविण्यासाठी केला जातो.
- (४) नोंदणी प्रक्रियेसाठी इंटरनेट जोडणी असलेली संगणकाची सेवा घ्यावी लागते. जर तुमच्याकडे अशा प्रकारचे संगणक नसतील तर आपण सायबर कॅफे किंवा अभ्यासकेंद्रे किंवा मित्राकडील उपलब्ध संगणकाचा वापर करू शकता.
- (५) आपण वर नमूद केल्याप्रमाणे पूर्वतयारी केल्यानंतर ऑनलाइन प्रवेशप्रक्रियेकडे वळू शकता. यासाठी आपण विद्यापीठाचे संकेतस्थळ <http://ycmou.digitaluniversity.ac> येथे क्लिक करा.
- (६) जर तुमच्याकडे १६ अंकी कायम नोंदणी क्रमांक असेल तर आपणास या आशयाच्या हायपर लिंकवर क्लिक करावे लागेल. कृपया 'शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ च्या ऑनलाइन प्रवेशासाठी १६ अंकी कायम नोंदणी क्रमांक नसलेल्या अर्जदारांनी येथे क्लिक करा' येथे क्लिक करू नका. जरी आपणास एखाद्या शिक्षणक्रमाच्या प्रथम वर्षासाठी प्रवेश घ्यावयाचा असेल आणि आपणाकडे अगोदरच १६ अंकी कायम नोंदणी क्रमांक असेल

तरीही 'शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ च्या ऑनलाइन प्रवेशासाठी १६ अंकी कायम नोंदणी क्रमांक नसलेल्या अर्जदारांनी येथे क्लिक करा' येथे क्लिक करू नका.

- (७) तसेच जर तुमच्याकडे १६ अंकी कायम नोंदणी क्रमांक नसेल तर होम पेजवरील त्या आशयाच्या हायपर लिंकवर क्लिक करावे. चुकीचा पर्याय निवडू नये. आपणास संकेतस्थळावरील सूचनेप्रमाणे आपण इ-मेल आयडी, मोबाईल क्रमांक, इत्यादी माहिती भरून युजर आयडी आणि पासवर्ड मिळवावा लागेल.
- (८) ऑनलाइन पद्धतीने प्रवेश कसे मिळवावे यासंदर्भातील स्क्रिन शॉट असलेली एक पुस्तिका संकेतस्थळावर वेगळ्या पद्धतीने उपलब्ध करून दिलेली आहे. याचा वापर केल्यास आपणास ऑनलाइन अर्ज भरणे सोयीचे जाईल.
- (९) आपण सर्व तपशील ऑनलाइन पद्धतीने सादर केल्यानंतर संगणकीय प्रणाली आपणांस स्कॅन केलेली कागदपत्रे सादर करण्यास (अपलोड करण्यास) सूचना करेल. आपण सादर केलेल्या माहितीप्रमाणे आपणांस कोणकोणती कागदपत्रे सादर करावयाची आहेत याचा स्वयंचलित पद्धतीने अभ्यास करून संगणकीय प्रणाली सादर करावयाच्या कागदपत्रांचा तपशील ठरविते.
- (१०) सर्व कागदपत्रे अपलोड केल्यानंतर आपण इलेक्ट्रॉनिक पद्धतीने (डेबिट कार्ड किंवा क्रेडिट कार्ड किंवा नेट बँकिंग किंवा मोबाईल बँकिंग) किंवा रोख पद्धतीने विद्यापीठ शुल्काचा भरणा कराल. ऑनलाइन पेमेंट गेटवे वापरून भरणा कसा करावयाचा याबाबत एक पुस्तिका विद्यापीठाच्या संकेतस्थळावर उपलब्ध आहे.
- (११) आपण सादर केलेल्या कागदपत्रांची विद्यापीठ स्तरावरील छाननी झाल्यानंतर आपला प्रवेश निश्चित केला जाईल याची नोंद घ्यावी.
- (१२) ऑनलाइन प्रवेश नोंदणी प्रक्रियेसाठी परिशिष्ट क्र. १ पहावे.

४. विभागीय केंद्रे

- (१) अमरावती : य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे अमरावती विभागीय केंद्र, व्ही.एम.व्ही. ते वलगाव रोड, पोस्ट व्ही.एम.व्ही., अमरावती - ४४४ ६०४
☎ : (०७२१) २५३१४४५, २५३१२१०
फॅक्स : २५३१४४४
मोबाईल : ९४२२२४७२९२

- (२) औरंगाबाद : य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे औरंगाबाद विभागीय केंद्र द्वारा : सर्व्हे नं. ४१, सैनिकी मुलांच्या वसतिगृहाच्या पूर्वस, नंदनवन कॉलनी, छावणी औरंगाबाद - ४३१ ००२
☎ : (०२४०) २३७१०६६, २३७१०७७
फॅक्स : २३७१०८८ मोबाईल : ९४२२२४७२९३
- (३) मुंबई : य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे मुंबई विभागीय केंद्र द्वारा : जगन्नाथ शंकरशेठ म.न.पा.ची मराठी शाळा, दुसरा मजला, फ्रेअर ब्रीज (साऊथ) नाना चौक, ग्रॅंट रोड (प.) मुंबई - ४०० ००७
☎ : (०२२) २३८७४१८६, २३८२६१३५
२३८७४१७७
फॅक्स : २३८१३२५६
मोबाईल : ०९८६९०४९४२७
- (४) नागपूर : य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे नागपूर विभागीय केंद्र रावबहादूर डी. लक्ष्मीनारायण बंगला, विद्यापीठ क्रीडा परिसर, लॉ कॉलेज कॅम्पस, रविनगर चौक नागपूर - ४४० ००१
☎ : (०७१२) २५५३७२४
फॅक्स : २५५३७२५ मोबाईल : ९४२२२४७२९५
- (५) नाशिक : य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे नाशिक विभागीय केंद्र, नाशिक महानगरपालिकेची जुनी इमारत, दुसरा मजला, नवीन पंडित कॉलनी, नाशिक - ४२२ ००२
☎ : (०२५३) २३१७०६३
फॅक्स : २५७६७५६ मोबाईल : ९४२२२४७२९७
- (६) पुणे : य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे पुणे विभागीय केंद्र शाहीर अण्णाभाऊ साठे प्रशालागृह, महापालिकाशाळा क्र.५ (मुलांची), ६५४, सदाशिव पेठ हौदासमोर कुमठेकर मार्ग, पुणे - ४११ ०३०
☎ : (०२०) २४४५७९१४
फॅक्स : २४४९११०७ मोबाईल : ९४२२२४७२९८
- (७) कोल्हापूर : य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे कोल्हापूर विभागीय केंद्र शिवाजी विद्यापीठ परिसर, पोस्ट ऑफिसजवळ विद्यानगर, कोल्हापूर - ४१६ ००४
☎ : (०२३१) २६०७०२२
फॅक्स : २६०७०२३
मोबाईल : ९४२२२४७२९४
- (८) नांदेड : य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे नांदेड विभागीय केंद्र द्वारा : स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ क्रीडा इमारत, नांदेड - ४२१ ६०३६
☎ : (०२४६२) २२९९४०, २८३०३८
फॅक्स : २२९९५०

५. अभ्यासकेंद्रे

क्र.	विभाग	अभ्यासकेंद्रे	संकेतांक		
(१)	अमरावती	१. एल.आर.टी.कॉलेज ऑफ कॉमर्स अकोला : ४४४ ००१ दूरध्वनी : (०७२४) २४१६१७६ फॅक्स : २४१५१२४	1101A		
		२. श्री. शिवाजी कला-वाणिज्य महा. अमरावती : ४४४ ६०३ दूरध्वनी : (०७२१) २६६०५१०	1203A		
		३. स्व. छगनलाल मुळजीभाई कडी आर्ट्स महाविद्यालय, अचलपूर जि. अमरावती दूरध्वनी : (०७२२३) २२३६३९,	1205A		
		४. जिजामाता महाविद्यालय, बुलढाणा	1301A		
		५. बाबाजी दाते कला, वाणिज्य महाविद्यालय, यवतमाल	14116		
		६. अमोलकचंद महाविद्यालय यवतमाळ : ४४५ ००१ दूरध्वनी : (०७२३२) २४५१७७९ फॅक्स : २४२८७०	1401A		
		७. श्रीमती वत्सलाबाई नाईक महिला महाविद्यालय, तलाव मैदान, पुसद जि. यवतमाळ : ४४५ २०४ दूरध्वनी : (०७२३३) २४६११५ २४६१२४	1419A		
		८. सावित्रीबाई फुले महिला महा-विद्यालय, वाशिम : ४४४ ५०५ दूरध्वनी : (०७२५२) २३२२६२	1505A		
		(२)	औरंगाबाद	१. सरस्वतीभुवन कला-वाणिज्य महाविद्यालय, औरंगाबाद ४३१००१ दूरध्वनी (०२४०) २३३२०४०	2103A
				२. स्वामी रामानंदतीर्थ महाविद्यालय अंबाजोगाई, जि. बीड ४३१ ५१७. दूरध्वनी : (०२४४६) २४७०७३	2234A
३. वसंतराव काळे पत्रकारिता आणि जनसंवाद महाविद्यालय, डॉ. गव्हाणे बिल्डिंग, शिवाजीनगर, के.एस.के. कॉलेज रोड, बीड : ४३११२२ दूरध्वनी : (०२४४२) २२६२४०, २२७८२८, फॅक्स : २२४६४०	2253A				
४. रामकृष्ण परमहंस महाविद्यालय उस्मानाबाद - ४३१ ५०१ दूरध्वनी : (०२४७२) २२२२३१ २२७८२८ फॅक्स - २२४६४०					

क्र.	विभाग	अभ्यासकेंद्रे	संकेतांक
(३)	मुंबई	१. श्रीमती पी. डी. हिंदुजा ट्रस्टचे इन्स्टिट्यूट ऑफ मॅनेजमेंट स्टडीज	31236
		२. नवनीत कॉलेज, मुंबई सेंट्रल	31330
		३. आनंद विश्व गुरुकुल आणि कनिष्ठ महाविद्यालय, ठाणे दूरध्वनी : (०२१९२) २६३३०४ फॅक्स : २६६९०४	35312
		४. बी. एन. बांदोडकर कॉलेज, चेंदनी, बंदर रोड, ठाणे : ४०० ६०१ दूरध्वनी : (०२२) २५३३६५०७ फॅक्स : २५४०११८८	3552A
		५. आदर्श महाविद्यालय, आदर्श विद्या संकुल, नगरपालिका कार्यालयाजवळ, कुळगाव, बदलापूर, जि. ठाणे-४२१ ५०३ दूरध्वनी : (०२५१) २६९३६९२, २६९३१११.	3569A
(४)	नागपूर	१. सी.पी. अॅण्ड बेरार कॉलेज तुळशीबाग, महाल, नागपूर : ४४० ००२ दूरध्वनी : (०७१२) २७२२३२९, फॅक्स : २७२२३२९	4402A
		२. कला, वाणिज्य आणि सायन्स महाविद्यालय, कोराडी, ता. कामटी जि. नागपूर. संपर्क : ९८२२७१६६०८	44152
		३. पब्लिक पार्लियामेंट अँकेडमी रवीनगर चौक, रामनगर, नागपूर दूरध्वनी : (०७१२) २५५१२५६	44192
		४. शहा महिला विकास संस्था, तुली कॉलेज ऑफ हॉटेल मॅनेजमेंट बोखरा रोड, नागपूर दूरध्वनी : (०७१२) २६६९१७६	44232
		५. महिला महाविद्यालय, नंदनवन, नागपूर दूरध्वनी : (०७१२) ७४४९३५	44235
(५)	नाशिक	१. अहमदनगर महाविद्यालय अहमदनगर : ४१४ ००१ दूरध्वनी : (०२४१) २३५९५७९ २३४६३२८ फॅक्स : २३४६५२९	5101A
		२. जयहिंद साहित्य, विज्ञान व वाणिज्य महाविद्यालय, वाडीभोकर रोड, देवपूर, धुळे - ४२४००२ दूरध्वनी : (०२५६२) २२२३४३ फॅक्स : २२०६७८	5202A
		३. कला, वाणिज्य आणि सायन्स महाविद्यालय, दोडाईचा ता. शिंदखेडा, जि. धुळे	5222A

क्र.	विभाग	अभ्यासकेंद्रे	संकेतांक
		४. धुळे जिल्हा मराठी पत्रकार संघ	5231A
		५. प्रताप कॉलेज अमळनेर : ४२५ ४०१, जि. जळगाव दूरध्वनी : (०२५८७) २२३९५३ फॅक्स : २२३९०३	5321A
		६. कला, सायन्स आणि वाणिज्य महाविद्यालय, उत्तमनगर, सिडको नाशिक. संपर्क : ९४२२२४७०६७	54196
		७. जे.एम.सी.टी. पॉलिटेक्निक, वडाळा रोड, नाशिक-४२२ ००६, दूरध्वनी : ९४२३९८९३६९	54436
(६)	पुणे	१. कला, वाणिज्य महाविद्यालय शिक्रापूर, ता. शिरूर, पुणे दूरध्वनी : (०२९३८) २७८९४७	62162
		२. चाणक्य मंडळ, सदाशिव पेठ विठ्ठल मंदिराजवळ, पुणे - ४११०३०	62209
		३. लालबहादूर शास्त्री महाविद्यालय ४९१अ, गुरुवार पेठ, सातारा - ४१५ ००२ दूरध्वनी : (०२९६२) २३७९८६ फॅक्स : २३८०५०	6403A
		४. भारतीय जैन संघटना महाविद्यालय वाघोली, ता. हवेली, जि. पुणे दूरध्वनी : (०२०) २७०५०८९५	62101
		५. प्रेस रिपोर्टर्स एज्युकेशन फाउंडेशन द्वारा : ज्ञानप्रबोधिनी ज्युनिअर कॉलेज, ससाणे नगर, हडपसर पुणे - ४११०२८ दूरध्वनी : (०२०) २६८७४७३०, २६८७३९२१	62241
		६. इंद्रायणी कॉलेज तळेगाव दाभाडे, पुणे दूरध्वनी : (०२१४) २२२२२५	62235
		७. अखिल भारतीय स्थानिक स्वराज्य संस्था, पुणे विभागीय केंद्र पिनाक मेमरीज, फेज-२, एल बिल्डिंग, कर्वे पुतळा, कोथरुड, पुणे - ४११ ०३८ दूरध्वनी : (०२०) २५७५५०९९ २५४६०७९२	62258
		८. गेनबा सोपनराव मोझे महाविद्यालय १९१, महाराष्ट्र हौसिंग बोर्ड, येरवडा, पुणे - ४११ ००६ दूरध्वनी : (०२०) २६६८७०००	62325

क्र.	विभाग	अभ्यासकेंद्रे	संकेतांक
		९. महाराष्ट्र विद्यार्थी सहायक मंडळ सदाशिव पेठ, टिळक रोड, पुणे दूरध्वनी : (०२०) २४४६५७७४	62333
		१०. म्हाळुंगी ग्रामविकास समिती ट्रस्ट अध्यापक महाविद्यालय	62353
		११. इंदापूर तालुका शिक्षण मंडळाचे कला, सायन्स आणि वाणिज्य महाविद्यालय,	6319A
		१२. दहिवडी कॉलेज दहिवडी-४१५५०८, ता. माण, जि. सातारा (०२९६५) २२०२३१	6463A
		१३. बी. पी. सुलाखे वाणिज्य महाविद्यालय, बार्शी, जि. सोलापूर संपर्क : ९८५०९३४०६५	6504A
		१४. वालचंद कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, सोलापूर ४१३००६ दूरध्वनी : (०२१७) २६५९८३३	6585A
		१५. पद्मश्री सुमतीबाई इंग्लिश मेडीयम हायस्कूल आणि ज्यु. कॉलेज सोलापूर दूरध्वनी : (०२१७) २३२३२९३	65146
(७)	कोल्हापूर	१. नाईट कॉलेज ऑफ आर्ट्स अँड कॉमर्स, इचलकरंजी, जि. सांगली दूरध्वनी : (०२३०) २४३७६६६	7114A
		२. नवभारत शिक्षण मंडळाचे शांतिनिकेतन महाविद्यालय सांगली - ४१६ ४१६ दूरध्वनी : (०२३३) २३१४८४४	7202A
		३. संजय भोकरे ग्रुप ऑफ इन्स्टिट्यूट मिरज, जि. सांगली दूरध्वनी : (०२३८२) २२९२९८९	72165
		४. पत्रकार ग. गो. जाधव चॅरिटेबल ट्रस्ट, द्वारा : दै. पुढारी, २३१८ सी भाऊसिंगजी रोड कोल्हापूर : ४१६ ००२ दूरध्वनी : (०२३१) २५३३१११, २५३३११२	7517A
		५. दै. रत्नभूमी, ३/२५४, पत्रकार कॉलनी, रेल्वे स्टेशनसमोर, कुवारबाव, रत्नागिरी - ४१३ ५३१ दूरध्वनी : ९९२१९८७९६६०	7380A
		६. श्रीराम वाचन मंदिर मोती तलावासमोर, सावंतवाडी जि. सिंधुदुर्ग ४१६ ५१० दूरध्वनी : (०२३६३) २७३२२०	7411A

क्र.	विभाग	अभ्यासकेंद्रे	संकेतांक
(८)	नांदेड	१. लातूर जिल्हा मराठी पत्रकार संघ तहसील कार्यालयाजवळ लातूर : ४१३ ५३१ दूरध्वनी : (०२३८२) २५३६४५, २४५९३३	8424A
		२. श्री शारदा एज्युकेशन सोसायटीचे विधी महाविद्यालय, नांदेड दूरध्वनी : (०२४६२)२३४७७१	8519A
		३. श्री शिवाजी महाविद्यालय परभणी : ४३१ ४०१ दूरध्वनी : (०२४५२) २२६०८५	8701A
		३. महात्मा फुले शिक्षण प्रसारक मंडळ, आशीर्वाद बिल्डिंग शिवाजीनगर, हिंगोली - ४३१ ५१३ मो. : ९८२२७०९८५४	8807A
		४. महात्मा फुले बी.लिब. व बी. जे. कॉलेज, साठेनगर कंधार - ४३१ ७१४ जि. नांदेड दूरध्वनी : (०२४६६) २२३५१८	85113
५. गुरु गोविंदसिंह कॉलेज यशोधरा कॉलनी, सिडको बराडे, नांदेड - ४३१ ६०५ ☎ : (०२४६२) २२५२१५	85133		

६. विशेष सूचना / संपर्कासाठी

प्रवेशासंबंधी

- (०१) प्रवेश-अर्ज भरण्यापूर्वी विद्यापीठाच्या संकेतस्थळावर उपलब्ध असलेली माहितीपुस्तिका लक्षपूर्वक वाचावी
- (०२) प्रवेश-अर्जासोबत आवश्यक प्रमाणपत्रांच्या प्रती अपलोड कराव्यात.
- (०३) प्रवेश निश्चितीनंतर कोणत्याही कारणास्तव प्रवेश रद्द करता येणार नाही वा प्रवेश-शुल्क परत केले जाणार किंवा इतर शिक्षणक्रमासाठी वर्ग करण्यात येणार नाही.
- (०४) प्रवेश निश्चित झाल्यानंतर अभ्यासकेंद्रावर ओळखपत्र आणि अध्ययन साहित्य प्राप्त होईल.
- (०५) अभ्यासकेंद्रात येताना आणि परीक्षेच्या वेळी प्रत्येक विद्यार्थ्याने केंद्रप्रमुख / केंद्रसंयोजकांची सही, शिक्का असलेले ओळखपत्र सोबत बाळगणे आवश्यक आहे.

- (०६) संपर्कसत्रे, अंतिम परीक्षेचे वेळापत्रक यांसंबंधी अभ्यासकेंद्रावर चौकशी करावी. अभ्यासकेंद्राशी सतत संपर्क ठेवणे तुमच्या हिताचे आहे. आवश्यक ती सर्व माहिती तिथे उपलब्ध होऊ शकेल.
- (०७) महाराष्ट्रभराच्या कार्यक्षेत्रात विद्यापीठ व अभ्यासकेंद्र यांनी केलेल्या नियोजनाप्रमाणेच शिक्षणक्रमाची कार्यवाही करण्यात येईल. त्यात बदल केला जाणार नाही.
- (०८) विद्यापीठाने स्थापन केलेल्या अभ्यासकेंद्राव्यतिरिक्त अन्य कोणत्याही खाजगी संस्था, क्लास ह्यांना विद्यापीठाची मान्यता नाही. अशा संस्थेत किंवा क्लासमध्ये प्रवेश घेऊन अभ्यासक्रमाचे शुल्क भरल्यास त्याची जबाबदारी विद्यापीठावर राहणार नाही.
- (०९) विद्यापीठाकडून कायम नोंदणी क्रमांक मिळाल्यावर तुमचा प्रवेश निश्चित होईल. विद्यापीठाशी, विभागीय केंद्राशी किंवा अभ्यास-केंद्राशी पत्रव्यवहार करताना पत्रात आपला कायम नोंदणी क्रमांक, नाव आणि अभ्यासकेंद्र यांचा उल्लेख असणे आवश्यक आहे.
- (१०) शिक्षणक्रमाच्या कालावधीत आपला पत्ता बदलल्यास नाव, नोंदणी क्रमांक, अभ्यासकेंद्र या तपशिलासह संबंधित विभागीय केंद्राला पत्त्यातील बदल कळवा.
- (११) एकदा प्रवेश घेतल्यानंतर अभ्यासकेंद्र बदल करता येणार नाही.
- (१२) विद्यापीठाकडून मिळालेली कागदपत्रे गहाळ झाल्यास दुसरी प्रत मिळविण्यासाठी पुढीलप्रमाणे शुल्क भरावे लागेल.
(१) ओळखपत्र - रु. ५०/-, (२) गुणपत्रक - रु. १००/-
या शुल्कासोबतच आपले नाव, कायम नोंदणी क्रमांक, शिक्षणक्रम, शिक्षणक्रमाचे वर्ष आणि अभ्यासकेंद्र हा तपशील कळवणे आवश्यक आहे. ओळखपत्रासाठी भांडार अधिकारी तर गुणपत्रकासाठी उपकुलसचिव, परीक्षा कक्ष - २ यांच्याशी संपर्क साधावा.
- (१३) गुणपत्रक हरवल्यास दुसरे गुणपत्रक प्राप्त होण्यासाठी रु. १००/-, रु. ५०/- च्या बॉण्ड पेपरवर प्रतिज्ञापत्र (affidavit) सादर करणे आवश्यक आहे.
- (१४) काही अडचणी, शंका असल्यास केंद्रसंयोजक किंवा केंद्रप्रमुखांशी संपर्क साधा. शंकासमाधान न झाल्यास विद्यापीठातील संबंधितांशी संपर्क साधावा.

परीक्षेसंदर्भात महत्त्वाच्या सूचना

- (१) प्रवेश निश्चित झाल्यानंतर कायम नोंदणी क्रमांक (PRN) दिला जातो. हा क्रमांक विद्यापीठाशी पत्रव्यवहार करताना अवश्य टाकावा.
- (२) ज्या विद्यार्थ्यांचे प्रात्यक्षिक कार्य अपूर्ण असेल त्यांना नियमानुसार पुनर्परीक्षा अर्ज भरून संधी देण्यात येईल. त्यासाठी परीक्षा शुल्क आकारण्यात येईल. ते प्रात्यक्षिक कार्य अभ्यासकेंद्रावर जमा करून त्यांच्यामार्फत प्राप्त झालेले गुण मुख्यालयात उपकुलसचिव, परीक्षा कक्ष - २ यांच्याकडे पाठवावेत.
- (३) जे विद्यार्थी अनुत्तीर्ण असतील त्यांच्यासाठी परीक्षा अर्ज फेब्रुवारी/मार्चमध्ये विद्यापीठाच्या संकेतस्थळावर उपलब्ध होईल.

- (४) ज्या पुनर्परीक्षार्थींनी परीक्षा अर्ज भरलेला असेल त्यांनाच परीक्षेस बसता येईल. अर्ज भरला नसल्यास कोणत्याही परिस्थितीत परीक्षा देता येणार नाही.
- (५) विद्यापीठाने निर्धारित केलेल्या परीक्षा केंद्राशिवाय अन्य कोणत्याही परीक्षा केंद्रावर पूर्वपरवानगीशिवाय परीक्षा देता येणार नाही.
- (६) परीक्षेचा निकाल परीक्षा झाल्यावर साधारणतः ४५ दिवसांनी अभ्यासकेंद्रावर पाठविला जाईल. विद्यार्थ्यांना गुणपत्रक अभ्यासकेंद्रावर प्राप्त होईल.
- (७) विद्यार्थ्यांचे परीक्षेसाठी प्रवेश-पत्र (Hall-Ticket) विद्यार्थ्यांनी विद्यापीठाच्या संकेतस्थळावर उपलब्ध असेल. विद्यार्थ्यांनी ते प्राप्त करून घ्यावे. त्याशिवाय परीक्षेस बसता येणार नाही.

इतर सूचना

- (१) <http://ycmou.digitaluniversity.ac> या विद्यापीठाच्या वेबसाईटच्या पोर्टलवर उपलब्ध असलेल्या e suvidha चा उपयोग विद्यार्थी कायम नोंदणी क्रमांक (PRN) प्राप्त झाल्यानंतर वेळोवेळी करू शकता.

- (२) ज्या नावाने प्रवेश घेतला आहे त्याच नावाने पदविका प्रमाणपत्र प्राप्त होईल. यात नाव बदलाची विनंती मान्य केली जाणार नाही.

संपर्कासाठी

(१) शैक्षणिक बाबी

संचालक, मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे विद्याशाखा

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ

नाशिक : ४२२ २२२ दूरध्वनी : (०२५३) २२३१४७५

(२) अध्ययन साहित्य

भांडार व्यवस्थापक

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक ४२२ २२२

दूरध्वनी : (२५३) २२३०१०७

(२) परीक्षा

परीक्षा नियंत्रक, दूरध्वनी : (०२५३) २२३१४७९

परिशिष्ट १ : उमेदवार / विद्यार्थी करारनामा

उमेदवार / विद्यार्थी करारनामा

हा करार विद्यार्थी किंवा उमेदवार आणि यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ (यचममुवि) यांच्यामध्ये, विद्यार्थी / उमेदवार याने 'Accept' ह्या बटनावर क्लिक केल्यामुळे आपोआप अस्तित्वात आलेला आणि दोन्ही पक्षांना मान्य, कबूल आणि वैध असलेला मानण्यात येईल.

या करारनाम्यात 'उमेदवार' या संज्ञेचा वापर अशा व्यक्तींसाठी करण्यात आला आहे की जो यचममुविमार्फत राबविण्यात येणाऱ्या शिक्षणक्रमात प्रवेश घेऊ इच्छितो आणि 'विद्यार्थी' या संज्ञेचा वापर अशा व्यक्तींसाठी करण्यात आलेला आहे, ज्या व्यक्तीने यचममुविमार्फत राबविण्यात येणाऱ्या शिक्षणक्रमास विहित पद्धतीचा अवलंब करून प्रवेश घेतला आहे.

उमेदवार असे मान्य व कबूल करितो की,

- १) त्याने माहितीपुस्तिका तसेच संगणक पडद्यावर उपलब्ध असलेल्या मजकुराचा, माहितीचा, सूचनांचा व्यवस्थित पद्धतीने अभ्यास केला आहे आणि त्यानुसार योग्य त्या कृती केल्या आहेत.
- २) त्याने ही खात्री करून घेतलेली आहे की, त्याने निवडलेल्या शिक्षणक्रमास तो पात्र आहे आणि जर तो माहितीपुस्तिका आणि / किंवा संगणक पडद्यावर उपलब्ध माहितीप्रमाणे अपात्र ठरत असेल तर त्याचा प्रवेश ताबडतोब रद्द करण्यात येईल आणि त्याने विद्यापीठात भरलेले शुल्क त्यास आंशिक किंवा पूर्ण स्वरूपात परत मिळणार नाही.
- ३) त्याने त्यास अध्ययन साहित्य (पुस्तके) कोणत्या स्वरूपात (छापील पुस्तके, इ-बुक, मोबाईल ॲप, दृकश्राव्य फिती, ध्वनिफिती सीडीवर किंवा इंटरनेटवर उपलब्ध असलेला मजकूर) उपलब्ध होणार आहे याची माहिती माहितीपुस्तिकेच्या संबंधित भागातून मिळविली आहे. आणि सदर स्वरूपात अध्ययन साहित्य उपलब्ध होणार आहे याबाबत त्याचे कोणतेही आक्षेप नाहीत आणि तो यापुढे कधीही अध्ययन साहित्य माहितीपुस्तिकेत दिलेल्या स्वरूपापेक्षा वेगळ्या स्वरूपात मिळण्याची मागणी करणार नाही.
- ४) तो यचममुवि संदर्भातील कोणतीही तक्रार किंवा इतर कोणतेही निवेदन त्यास सादर करावयाचे असल्यास अशी तक्रार किंवा निवेदन तो यचममुविमार्फत उपलब्ध असलेल्या संगणकीय प्रणालीचा (युजर आयडीचा) वापर करून करेल. अशी तक्रार किंवा निवेदन तो तक्रार किंवा निवेदनाचे उद्भवणाऱ्या कारणांच्या दिनांकाच्या तीस दिवसांच्या आत संगणकीय प्रणालीचा वापर करूनच करेल.

- ५) त्यास हे मान्य व कबूल आहे की, विद्यापीठाला शिक्षणक्रम राबविण्याच्या नियमांमध्ये, धोरणांमध्ये, अध्ययन साहित्यामध्ये, पाठ्यक्रमात बदल करण्याचा अधिकार आहे आणि अशा नियमांमधील धोरणांमधील, अध्ययन साहित्यामधील, पाठ्यक्रमामधील बदल त्यास बंधनकारक असतील आणि याबाबत त्याची कोणतीही तक्रार असणार नाही.
- ६) तो शिक्षणक्रमाच्या कालावधीमध्ये विद्यापीठात नोंदविलेल्या त्याच्या भ्रमणध्वनी क्रमांकात बदल करणार नाही.
- ७) त्यास हे मान्य व कबूल आहे की, त्याने नोंदणीच्या वेळेस विद्यापीठात सादर केलेल्या माहितीत बदल करणे (फोटोग्राफ, भ्रमणध्वनी क्रमांक, जन्मतारीख, पत्ता, इत्यादीसाठी) योग्य ते शुल्क आकारण्याचे अधिकार विद्यापीठाने राखून ठेवले आहेत.
- ८) त्यास हे मान्य व कबूल आहे की, जर विद्यापीठास शासनाकडून (शिष्यवृत्ती विद्यार्थ्यांसंदर्भात) त्याचे शुल्क प्राप्त झाले नाही तर अशा विद्यार्थ्यांना परीक्षा देण्यास मज्जाव करण्यात येईल आणि जर परीक्षा दिलेली असेल तर त्याचा निकाल तेव्हापर्यंत राखून ठेवण्यात येईल जेव्हापर्यंत त्याचे शुल्क विद्यापीठास प्राप्त होत नाही.
- ९) त्यास याचीही कल्पना आहे की, त्याच्याकडून कोणतीही असत्य, अपुरी माहिती दिली गेल्यास त्याचा प्रवेश रद्द करण्यात येईल आणि जर त्यास पदवी किंवा पदविका निर्गमित करण्यात आलेल्या असतील तर अशा प्रकारे असत्य, अपूर्ण माहिती मिळाल्याचे सिद्ध झाल्यानंतर त्याची पदवी, पदविका रद्दबातल करण्यात येईल.
- १०) तो विद्यापीठाचे संकेतस्थळ (ycmou.digitaluniversity.ac OR ycmou.ac.in) येथे नियमितपणे भेट देईल आणि तेथे देण्यात आलेल्या शैक्षणिक किंवा प्रशासकीय स्वरूपाच्या सूचनांचे (उदाहरणार्थ, परीक्षा हॉलतिकीट डाऊनलोड करणे आणि त्याची छपाई करणे) काटेकोरपणे पालन करेल.
- ११) तो विद्यापीठाच्या शिक्षणक्रमाचा अभ्यास अपेक्षित असलेल्या परिश्रम, शिस्त, प्रामाणिकपणे करेल. तसेच आपले वर्तन विद्यापीठाचा सुयोग्य विद्यार्थ्यांप्रमाणे करेल आणि अशी कोणतीही कृती करणार नाही की जी विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यांस शोभणार नाही.

परिशिष्ट २ : Candidate/Student Agreement at the time of Admission

Candidate/Student Agreement at the time of Admission

This is an agreement between the student or candidate and the YCMOU which is entered into by virtue of the candidate for admission clicking on “ACCEPT” button on the online admission portal at the time of admission to a program using online admission process.

In this agreement the term “candidate” is used to mean the person who proposes to take admission to a program in YCMOU and the term “student” is used to mean a person who has been admitted to a program of the YCMOU after fulfilling all the conditions thereof.

The candidate undertakes that -

1. He has gone through the prospectus and the on-screen narrations or directions and has sincerely responded to the on-screen directions.
2. He has ensured that he is eligible to the program to which he proposes to take admission and that if it is found otherwise, (that is, if he is found not to be fulfilling the conditions of the eligibility at any time as per the rules mentioned in the prospectus or the on-line narrations) his admission will be summarily cancelled and the fees paid to the university will not be refunded in part or in full.
3. The information about the medium/mode of delivery of the Study Material (for example printed books, e-books, mobile app, audio/video material available on internet or through CD/DVD, etc) has been duly studied by me in the relevant pages of the prospectus and I have no objection to the said mode of delivery. He shall not make any demands on the methods or medium of delivery other than that mentioned in the prospectus.
4. He shall make any representations to the YCMOU by logging on as a student in respect of any activities of grievances within a period of thirty days from the date of cause of the grievances or by an email to the university at the designated e-mail address.
5. He understands that the University reserves right to make changes in the rules or syllabi or learning material or any other policy matter as a matter of urgency and that such changes in the rules, syllabi or policy matters shall be binding and applicable on him and that he shall not make objections to such changes.
6. He shall not change his mobile number as registered with the University during the time of admission to the program.
7. He understands that the University shall levy charges on changes in profiles of the student, including the photograph, mobile number, date of birth, etc.
8. He understands that in case the University does not receive the fees from the Government (in case of Scholarship or Free-ship candidates), the student may be barred from taking examinations and his results shall not be declared till such time that the fees have been received.
9. He understands that any incorrect or incomplete information given by him is liable to cancellation of his admission or withdrawal of degree or diploma awarded to him as and when the university gets to know of such supply of incomplete or incorrect information.
10. He shall visit the University’s website (ycmou.digitaluniversity.ac and ycmou.ac.in) regularly and undertake necessary steps for academic and administrative purposes as expected from him including downloading of the examination hall ticket and printing the same.
11. He shall undertake the studies of the academic program with necessary industry, discipline and honesty and conduct himself with due dignity and shall do nothing which is unbecoming of a student of the YCMOU.

परिशिष्ट ३ : गरीब विद्यार्थी साहाय्य योजना नियमावली

१. **नाव :** या योजनेचे नाव गरीब विद्यार्थी साहाय्य योजना असे राहिल.
२. **व्याप्ती :**
  - २.१ सदरची गरीब विद्यार्थी साहाय्य योजना यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाच्या एका वर्षापेक्षा अधिक कालावधीच्या सर्व शिक्षणक्रमांच्या विद्यार्थ्यांना लागू राहिल.
  - २.२ अंध, अपंग, मूकबधिर, कर्णबधिर विद्यार्थ्यांसाठी संपूर्ण फी, मार्कांची सवलत व्यवस्थापन मंडळाने घेतलेल्या निर्णयान्वये देय राहिल.
  - २.३ आर्थिक दुर्बल घटकातील विद्यार्थ्यांसाठी सदर योजना लागू असेल.
३. **पात्रतेचे निकष :**
  - ३.१ गरीब विद्यार्थी साहाय्य योजनेचा लाभ मिळण्यासाठी कुटुंबाच्या वार्षिक उत्पन्नाची कमाल मर्यादा रु. १,००,०००/- राहिल.
  - ३.२ तहसिलदाराचे मूळ उत्पन्नाचे प्रमाणपत्र मागील वित्तीय वर्षाचे असावे.
  - ३.३ सदर योजनेचा लाभ देताना संबंधित विद्यार्थी / विद्यार्थिनी मागील शैक्षणिक वर्षाच्या अंतिम परीक्षेत उत्तीर्ण असणे आवश्यक राहिल.
  - ३.४ गरीब विद्यार्थी साहाय्य योजनेसाठी विद्यार्थ्यांने मागील वर्षी योजनेचा लाभ घेतला असेल तर सदर विद्यार्थी सर्व विषयांत उत्तीर्ण असणे आवश्यक आहे.
  - ३.५ सदर योजनेसाठी पात्र ठरलेल्या विद्यार्थी / विद्यार्थिनीने त्याला ज्या शैक्षणिक वर्षासाठी योजनेचा लाभ मंजूर करण्यात आला तो अभ्यासक्रम त्याने / तिने यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाच्या मान्यताप्राप्त अभ्यासकेंद्रातून पूर्ण करणे आवश्यक आहे. अभ्यासक्रमाचे वर्ष पूर्ण होण्यापूर्वी संबंधित विद्यार्थ्यांचा प्रवेश कोणत्याही कारणास्तव रद्द झाल्यास विद्यापीठाने प्रदान केलेली रक्कम व प्रमाणपत्र विद्यापीठास परत करण्याची जबाबदारी संबंधित विद्यार्थी, अभ्यासकेंद्र व विभागीय केंद्र यांची राहिल.
  - ३.६ राज्य शासन / केंद्र शासन यांच्याकडे शिष्यवृत्ती मिळण्यासाठी अर्ज केलेल्या विद्यार्थ्यांना सदर योजनेचा लाभ देय नाही.
  - ३.७ रु. ३,०००/- पेक्षा कमी फी असलेल्या शिक्षणक्रमाकरिता ही योजना लागू नाही.
४. **योजनेची गुणांची निकष पद्धत :**

४.१ विद्यार्थी शहरी भागातील असल्यास	१ गुण
४.२ विद्यार्थी ग्रामीण भागातील असल्यास	२ गुण
४.३ विद्यार्थी अतिदुर्गम भागातील असल्यास	३ गुण
४.४ प्रकल्पग्रस्त असल्यास	२ गुण
४.५ खेळाडू असल्यास (विभागीय / राज्य पातळी)	४ गुण
४.६ उत्पन्न मर्यादा रु. ३५०००/- पर्यंत	३ गुण
४.७ उत्पन्न मर्यादा रु. ७००००/- पर्यंत	२ गुण
४.८ उत्पन्न मर्यादा रु. १,००,०००/- पर्यंत	१ गुण
५. **अनुज्ञेय रक्कम :** अनुज्ञेय रक्कम या योजनेसाठी निश्चित केलेल्या निकषांनुसार प्राप्त गुणांच्या आधारे व शिक्षणक्रम पातळीनिहाय ठरविलेल्या रकमेच्या आधारे निश्चित केली जाईल.
  - ५.१ पदविका शिक्षणक्रम : रु. ३,०००/- किंवा शिक्षणक्रमाचे शुल्क यापैकी जे कमी असेल ती रक्कम
  - ५.२ पदवी शिक्षणक्रम : रु. ५,०००/- किंवा शिक्षणक्रमाचे शुल्क यापैकी जे कमी असेल ती रक्कम
  - ५.३ पोस्ट ग्रॅज्युएट डिप्लोमा शिक्षणक्रम : रु. ५,०००/- किंवा शिक्षणक्रमाचे शुल्क यापैकी जे कमी असेल ती रक्कम
  - ५.४ पदव्युत्तर पदवी शिक्षणक्रम : रु. ७,०००/- किंवा शिक्षणक्रमाचे शुल्क यापैकी जे कमी असेल ती रक्कम
  - ५.५ गरीब विद्यार्थी साहाय्य निधी योजनेकरिता अर्थसंकल्पातील अंदाजपत्रकीय तरतूद आरक्षण विभागातर्फे त्या-त्या शैक्षणिक वर्षात करण्यात येईल.

५.६ अनुज्ञेय रकम उदाहरण दाखल तक्ता :

अ.क्र.	किमान गुण	अनुज्ञेय रकमेचे प्रमाण %	डिप्लोमा	पदवी / पोस्ट ग्रॅज्युएट डिप्लोमा	पोस्ट ग्रॅज्युएट डिग्री
			रु. ३०००/-	रु. ५०००/-	रु. ७०००/-
१	०२	३०	रु. ९००	रु. १५००	२१००
२	३ ते ५	५०	रु. १५००	रु. २५००	३५००
३	६ च्या पुढे	१००	रु. ३०००	रु. ५०००	७०००

६ गरीब विद्यार्थी साहाय्य योजनेअंतर्गत मदत मिळण्यासाठी अर्ज सादर करण्याची पद्धत :

- ६.१ गरीब विद्यार्थी साहाय्य निधी योजनेचा विहित नमुन्यातील अर्ज व आवश्यक सहपत्रे जोडून अभ्यासकेंद्राकडे दिलेल्या मुदतीत सादर करणे आवश्यक राहिल.
- ६.२ विद्यार्थ्यांने सादर केलेल्या विहित नमुन्यातील अर्जावर अभ्यासकेंद्र प्रमुख / संयोजक यांचा सही व शिक्का असणे बंधनकारक राहिल.
- ६.३ अर्जातील प्रतिज्ञापत्रावर विद्यार्थ्यांची सही व राष्ट्रीयीकृत बँकेचा तपशील म्हणजे बँकेचे नाव, शाखा, खाते क्रमांक, आय एफ एस सी (IFSC) कोड या बाबी नोंदवणे आवश्यक आहे.
- ६.४ मागील वर्षी सादर योजनेचा लाभ घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी मागील वर्षीच्या गुणपत्रिकेची झेरॉक्स प्रत जोडली आहे काय ? ते मागील वर्षीच्या परीक्षेत उत्तीर्ण आहेत का ? हे अभ्यासकेंद्र प्रमुखांनी पहावे.
- ६.५ अभ्यासकेंद्रप्रमुखांनी विद्यार्थ्यांकडून अर्ज निर्धारित मुदतीत भरून घेऊन विभागीय केंद्रांकडे सादर करावेत.
- ६.६ अभ्यासकेंद्राने विभागीय केंद्राकडे सादर केलेल्या अर्जाची छाननी वरील निकषांच्या आधारे विभागीय केंद्राने करावी. तसेच विद्यापीठाने दिलेल्या विहित नमुन्यातील माहिती Excel Sheet मध्ये Hard Copy/ Soft Copy तयार करावी.
- ६.७ शैक्षणिक वर्ष २०१४-१५ मध्ये प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांना पूर्वीच्याच नियमाप्रमाणे गरीब विद्यार्थी साहाय्य प्रदान करण्यात येईल.
- ६.८ शैक्षणिक वर्ष २०१५-१६ पासून प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांना नवीन नियमांच्या आधारे गरीब विद्यार्थी साहाय्य योजनेची रकम प्रदान करण्यात येईल.
- ६.९ प्रत्येक शैक्षणिक वर्षात दिनांक १५ ऑक्टोबरपर्यंत अभ्यासकेंद्रांनी गरीब विद्यार्थी साहाय्य योजनेचे अर्ज जमा करावेत व विभागीय केंद्रांनी दिनांक १५ नोव्हेंबरपर्यंत सादरचे अर्ज व तक्त्यातील माहिती उपकुलसचिव, आरक्षण कक्ष यांच्याकडे सादर करावी.
- ६.१० पात्र विद्यार्थ्यांना सादर योजनेचा लाभ मंजूर केल्याबाबतची अंतिम यादी जानेवारीमध्ये विद्यापीठाच्या संकेतस्थळावर जाहीर केली जाईल.

परिशिष्ट ४ : University Grants Commission Resolution (2004)

विश्वविद्यालय अनुदान आयोग
बहादुरशाह जाफर मार्ग
नई दिल्ली-११० ००२
UNIVERSITY GRANTS COMMISSION
BAHADURSHAH ZAFAR MARG
NEW DELHI-110002

F1-52/2000(CPP-II)
The Registrar / Director
Of all the Indian Universities
(Deemed, State, Central Universities /
Institutions of National importance)

5 MAY 2004

Subject : Recognition of Degrees awarded by Open Universities.

Sir/Madam,

There are a number of open Universities in the country offering various degrees/diploma through the mode of non-formal education. **The Open Universities have been established in the country by an Act of Parliament or State Legislature in accordance with the provisions contained in Section 2(f) of University Grants Commission Act, 1956. These universities are, therefore, empowered to award degrees in terms of Section 22(1) of the UGC Act, 1956.**

A circular was earlier issued vide UGC letter N.F.1-8/92(CPP) dated February, 1992 mentioning that the Certificate, Diplomas and Degrees awarded by Indira Gandhi National Open University are to be treated equivalent to the corresponding awards of the Universities in the country.

Attention is further invited to UGC circular No.F1-25/93(CPP-II) dated 28th July, 1993 (copy enclosed) for recognition of degrees and diplomas as well as transfer of credit for courses successfully completed by students between the two types of universities so that the mobility of students from Open University stream to traditional Universities is ensured without any difficulty.

The UGC has specified the nomenclature of degrees under Section 22(3) of the UGC Act, 1956 to ensure mandatory requirements viz. minimum essential academic inputs required for awarding such degrees. A copy of Gazette Notification regarding specification of degrees issued vide No.1-52/97(CPP-II) dated 31st January 2004 is enclosed. The details are also given in UGC Web site : www.ugc.ac.in

May, I therefore request you to treat the Degrees / Diploma / Certificates awarded by the Open Universities in conformity with the UGC notification on Specification of Degrees as equivalent to the corresponding awards of the traditional Universities in the country.

Yours faithfully

(Dr. Mrs. Pankaj Mittal)
Joint Secretary

Encl. : As Above
Copy to :

1. The Secretary, Government of India, Ministry of Human Resource Development, Department of Secondary Education and Higher Education, Shastri Bhavan, New Delhi-110001.
2. The Secretary, All Indian Council for Technical Education, I.G. Sports Complex, Indraprastha Estate, New Delhi
3. The Secretary, Association of Indian Universities (AIU), 16, Comrade Inderjit Gupta Marg, New Delhi -110002.
4. The Secretary, National Council for Teacher Education, I.G. Stadium, I. P. Estate, New Delhi-110002.
5. The Director of Distance Education Council, IGNOU Campus, Maidan Garhi, New Delhi-110068.
6. The Vice-Chancellor, Indira Gandhi National Open University, Maidan Garhi, New Delhi-110068.
7. The Vice-Chancellor, Dr. B. R. Ambedkar Open University, Road, No. 46, Jubilee Hills, Hyderabad (AP)
8. The Vice-Chancellor, Nalanda Open University, West Gandhi Maidan, Patna-800001 (Bihar)
9. The Vice-Chancellor, Dr. Babasaheb Ambedkar Open University, Shahigaug, Ahmedabad-380003 (Gujarat)
10. The Vice-Chancellor, Karnataka State Open University, Manasagangotri, Mysore-570006 (Karnataka)
11. The Vice-Chancellor, Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Nashik-422222 (Maharashtra)
12. The Vice-Chancellor, Kota Open University, Vardhaman Mahaveer Open University, Kota-324010 (Rajasthan)
13. The Vice-Chancellor, Netaji Subhash Open University, Kolkata-700020 (West Bengal)
14. The Vice-Chancellor, Madhya Pradesh Bhoj (Open) University, Bhopal-462016 (M.P.)

(V.K. Jaiswal)
Under Secretary

परिशिष्ट ५ : G.R. of equivalency to 10th and 12th

यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ, नाशिक व
राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्था, नवी दिल्ली यांची
प्रमाणपत्रे शासनसेवेसाठी समकक्ष म्हणून विचारात घेण्याबाबत

महाराष्ट्र शासन

सामान्य प्रशासन विभाग

शासन निर्णय क्रमांक : आरजीडी-१५११/प्र.क्र.८९/१३,

मंत्रालय, विस्तार इमारत, मुंबई-४०००३२

दिनांक : २० मे, २०११.

वाचा

- १) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक : आरजीडी-१३९८/प्र.क्र.६७/९८/१३, दिनांक १० डिसेंबर, १९९८.
- २) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक : आरजीडी-१३०५/प्र.क्र.२४/२००५/१३, दिनांक १२ डिसेंबर, २००६.

शासन निर्णय :

यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ, नाशिक येथून प्राप्त केलेली शैक्षणिक अर्हता शासकीय सेवेतील नियुक्तीसाठी ग्राह्य धरण्याबाबत सर्वसाधारण सूचना निर्गमित करण्याचे निदेश मा. महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधीकरण, मुंबई यांनी श्री. राजेंद्र घुणकीकर विरुद्ध महाराष्ट्र शासन (मूळ अर्ज क्र. ६७०/२००८) वर दिले आहेत. त्यावर, शासनाने घेतलेल्या निर्णयानुसार यासंदर्भात खालीलप्रमाणे सूचना देण्यात येत आहेत.

१. "ज्या पदांच्या सेवाप्रवेश नियमात १० वी/१२ वी (माध्यमिक/उच्च माध्यमिक) परीक्षा उत्तीर्ण असणे अशी किमान अर्हता विहित केलेली असेल त्या बाबतीत, महाराष्ट्र राज्य शिक्षण मंडळाची माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शालांत परीक्षा उत्तीर्ण नसलेला मात्र, यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठाची पूर्व परीक्षा उत्तीर्ण होऊन पदवी परीक्षेचे प्रथम वर्ष उत्तीर्ण झालेला वा यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठातून पदवी धारण केलेला उमेदवार पात्र समजण्यात यावा."
२. बृहन्मुंबईतील लिपिक-टंकलेखक पदावरील नियुक्तीसाठी विहित करण्यात आलेल्या सेवाप्रवेश नियमातील २ (इ) मध्ये "महाराष्ट्र माध्यमिक व उच्च माध्यमिक मंडळाने नियंत्रित केलेली माध्यमिक शालांत प्रमाणपत्र परीक्षा आणि या परीक्षेस समकक्ष घोषित केलेल्या इतर परीक्षा अंतर्भूत असल्याचे नमूद केले आहे." तसेच, उमेदवारांकडे महाराष्ट्र राज्यातील अधिवास प्रमाणपत्र असणेही आवश्यक आहे. राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्थान, नवी दिल्ली या विद्यालयाची माध्यमिक शालांत परीक्षा उत्तीर्ण केलेल्या एका उमेदवाराने महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधिकारणाकडे दाखल केलेल्या प्रकरणात (मूळ अर्ज क्रमांक २०४/२०१०) राज्य शासनाने लवकरात लवकर निर्णय घ्यावा, असे आदेश दिले आहेत. केंद्र शासनाने कायदान्वये स्थापन केलेल्या राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्था, नवी दिल्ली (National Institution of Open Schooling, New Delhi) या विद्यालयाची माध्यमिक शालांत परीक्षा (किमान ५ विषयांसह) उत्तीर्ण केलेल्या उमेदवारांना शालेय शिक्षण विभागाने अकरावी प्रवेशासाठी पात्र ठरविले आहे. मात्र, शासन सेवेतील नियुक्तीसंदर्भात समकक्षतेबाबत कोणतेही आदेश नाहीत. केंद्रिय मनुष्यबळ विकास मंत्रालयाने सर्व राज्यांना, राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्था, नवी दिल्ली (National Institute of Open Schooling, New Delhi) यांच्याकडून दिली जाणारी प्रमाणपत्रे उच्च शिक्षण व नोकरीसाठी (Employment) ग्राह्य (समकक्ष) धरण्याबाबत कळविले आहे. ही बाब विचारात घेऊन, राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्था, नवी दिल्ली यांच्यामार्फत माध्यमिक शालांत परीक्षेबाबत दिलेले प्रमाणपत्र, माध्यमिक शालांत परीक्षा अशी अर्हता असलेल्या पदांवर नियुक्तीसाठी ग्राह्य धरण्याची बाब देखील शासनाच्या विचाराधीन होती. त्यावर, शासनाने घेतलेल्या निर्णयानुसार यासंदर्भात खालीलप्रमाणे सूचना देण्यात येत आहेत.
"राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय संस्था, नवी दिल्ली यांची (मराठी व इंग्रजीसह किमान ५ विषयांसह) शालांत परीक्षा उत्तीर्ण झालेल्या व सदर प्रमाणपत्र (Secondary School Examination Certificate) धारण करणाऱ्या उमेदवारांनी, राज्य शासन सेवेमध्ये ज्या ज्या ठिकाणी माध्यमिक शालांत प्रमाणपत्र परीक्षा उत्तीर्ण अशी अर्हता विहित केली असेल त्या त्या ठिकाणी शासन सेवेसाठी शालांत परीक्षा समकक्ष पात्रता आपोआप धारण केली आहे असे समजण्यात यावे."
३. त्यानुसार, सर्व नियुक्ती प्राधिकारी यांनी कार्यवाही करावी. हे आदेश या आदेशाच्या दिनांकापासून तात्काळ अंमलात येतील.
४. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध असून त्याचा संगणक संकेतांक क्रमांक २०११०५२०१३५१०४००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(बा. वि. निकम)
अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

परिशिष्ट ६ : एका पेक्षा अधिक शिक्षणक्रमांना प्रवेश

**DISTANCE EDUCATION COUNCIL
INDIRA GANDHI NATIONAL OPEN UNIVERSITY**

15983-16229

F.No.DEC/Notification/40.5.1.5/2012

Dated:01.11.2012

NOTIFICATION

Sub: Policy on pursuing two or more programmes simultaneously in various combinations - regarding.

The Distance Education Council in its 40th meeting held on 08.06.2012 has decided on the policy on pursuing two or more programmes simultaneously in various combinations. Two degree programmes cannot be allowed to be pursued simultaneously. However, a student can pursue two programmes simultaneously through distance or combination of distance and regular modes from the same or different University(ies)/ Institution(s) in various combinations, viz.,

1. One Degree and one Diploma/Post Graduate Diploma/Certificate
2. One Post Graduate Diploma and one Diploma/Certificate
3. One Diploma and one Certificate
4. Two Post Graduate Diplomas
5. Two Diplomas
6. Two Certificates

This is for information and adherence by all concerned.

(DIRECTOR)

To

VCs of all SOUs/ Heads of DEIs

3. The Registrar
YCMOU
Dnynagangotri, Near Gangapur Dam
Nashik-422 222,
MAHARASHTRA

Appendix - 7 : G.R. of Equivalency and Approval of State Govt. of Maharashtra for Degree's and Diploma's of Open Universities

मुक्त विद्यापीठाच्या पदव्यांना समकक्षता व शासनमान्यता

(१) अन्य विद्यापीठांच्या पदवीशी समकक्षता

मा. शिक्षण संचालक (उच्च शिक्षण) महाराष्ट्र राज्य यांच्या पत्र क्र. समक (उ. शि.)/१०९४/३२८६१/मवि-१, दि. ३० ऑक्टोबर १९९५ च्या पत्रान्वये 'केंद्रीय किंवा राज्य विधिमंडळाने अधिनियमाद्वारे भारतातील विद्यापीठाने दिलेली पदवी/पदविका आणि संसदेने अधिनियमाद्वारे इतर शैक्षणिक संस्था प्रस्तावित केलेल्या आहेत किंवा विद्यापीठ अनुदान आयोग अधिनियम (१९५६) मधील कलम क्र. ३ अन्वये मानीव विद्यापीठे घोषित केली आहेत अशांच्या बाबतीत पदवी किंवा पदविका मान्यता देण्याबाबतचे औपचारिक आदेश विद्यापीठाने काढण्याची आवश्यकता नाही'.

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ हे महाराष्ट्र राज्याच्या विधिमंडळाने अधिनियमाद्वारे (कायदा क्र. २०/१९८९) स्थापन केलेले विद्यापीठ असून त्यास विद्यापीठ अनुदान आयोगाचीही मान्यता आहे. त्यामुळे या विद्यापीठाची पदवी इतर विद्यापीठांच्या पदवीशी समकक्ष आहे.

(२) विद्यापीठ अनुदान आयोगाची मान्यता

विद्यापीठ अनुदान आयोग, नवी दिल्ली यांनी त्यांचे पत्र क्र. F/S-15/89 (CPP-I) दि. ८ डिसेंबर १९९२ नुसार विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या १९५६ च्या कायद्यातील कलम १२-बी अन्वये यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठास मान्यता दिली आहे.

(३) महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाची मान्यता

उपसचिव व परीक्षा नियंत्रक, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई यांच्या पत्र क्र. १४७७ (१७/१९९४/कक्ष) दि. १७ फेब्रुवारी १९९४ च्या पत्रातील मान्यतेसंबंधीचा मजकूर - 'यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ हे संविधिमान्य (Statutory) असल्यामुळे आपल्या विद्यापीठाच्या पदवीधर विद्यार्थ्यांकडून आलेले अर्ज देखील इतर मान्यताप्राप्त विद्यापीठांच्या पदवीधर उमेदवारांकडून आलेल्या अर्जांप्रमाणेच आयोगाकडून विचारात घेतले जातील'

मुक्त विद्यापीठाच्या पदवी/पदविकांना महाराष्ट्र शासन मान्यता

विद्यापीठ अनुदान आयोगाने मान्यता दिलेली विद्यापीठे राज्य सेवेतील पदासाठी पदवी/पदविकास मान्यता

महाराष्ट्र शासन

सामान्य प्रशासन विभाग

शासन निर्णय : क्रमांक आरजीडी-१३९४/प्र.क्र. २१/९४/१३, मंत्रालय, मुंबई
४०००३२, दिनांक ८ मार्च १९९५

वाचा : (१) सामान्य प्रशासन विभाग, शासन निर्णय क्रमांक आरजीडी-१०६१/१८९६७/११४ - जे दिनांक २१ ऑगस्ट १९६९

शासन निर्णय : महाराष्ट्र लोक सेवा आयोगाशी विचार विनिमय करून उपरोक्त दिनांक २१ ऑगस्ट १९६९ च्या आदेशाद्वारे असा निर्णय घेण्यात आला होता की, केंद्र अथवा राज्य विधिमंडळाच्या अधिनियमाद्वारे स्थापित झालेली विद्यापीठे, संसदेच्या अधिनियमाद्वारे स्थापन झालेल्या इतर शैक्षणिक संस्था, किंवा विद्यापीठ अनुदान आयोग अधिनियम, १९५६ च्या अंतर्गत भाग ३ अन्वये जाहीर झालेली मानवी विद्यापीठे यांनी प्रदान केलेल्या पदव्या / पदविका तसेच भारतीय वैद्यकीय मंडळ अधिनियम, १९५६ च्या परिशिष्टांमध्ये अंतर्भूत केलेल्या वैद्यकीय व संलग्न विषयामधील पदव्या यांना शासकीय महाविद्यालयातील अध्यापकीय पदे वगळता, राज्यातील सेवा व पदांवरील भरतीसाठी आपोआप मान्यता प्राप्त झाली असल्याचे समजण्यात यावे.

(२) सदर आदेशासोबत विद्यापीठ अनुदान आयोगाने मान्यता दिलेल्या वैधानिक विद्यापीठे व संस्थांची यादी जोडण्यात आली होती. आयोग मान्यताप्राप्त विद्यापीठे व संस्था यांची अद्ययावत यादी आता या आदेशासोबत जोडण्यात आली आहे. शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक आरजीडी - १०६१/१८९६७/११४/जे दिनांक २१ ऑगस्ट १९६९ मध्ये नमूद केलेल्या आणि वर परिच्छेद १ मध्ये उद्धृत केलेल्या हेतूसाठी सदर सर्व विद्यापीठे/संस्था यांनी प्रदान केलेल्या पदवी/पदविकांना आपोआप मान्यता देण्यात आल्याचे समजण्यात यावे.

महाराष्ट्रचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने

दा. र. राणे

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

- (१) राज्यपालांचे सचिव
- (२) मुख्य मंत्र्यांचे सचिव
- (३) सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई
- (४) महालेखापाल, महाराष्ट्र-१, मुंबई
- (५) महालेखापाल, महाराष्ट्र -२, मुंबई
- (६) निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई
- (७) अभिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई
- (८) प्रबंधक, उच्च न्यायालय (मूळ न्याय शाखा), मुंबई
- (९) प्रबंधक, उच्च न्यायालय (अपील शाखा), मुंबई
- (१०) प्रबंधक, लोक आयुक्त व उप लोक आयुक्त यांचे कार्यालय, मुंबई
- (११) सर्व मंत्रालयीन शिक्षण
- (१२) मंत्रालयीन विभागांच्या नियंत्रणांच्या नियंत्रणाखालील सर्व विभाग प्रमुख व कार्यालय प्रमुख
- (१३) अवर सचिव, भारत सरकार, शिक्षण मंत्रालय, नवी दिल्ली
- (१४) निवड नस्ती

वाचा : महाराष्ट्र शासनाच्या उपरोक्त शासन निर्णय क्रमांक आर.जी.डी. १३९४/प्र.क्र.२१/९४/१३ मंत्रालय, मुंबई. दिनांक ८ मार्च १९९५ च्या सोबत जोडलेल्या यादीमध्ये यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक यांची अनुक्रमांक १४६ वर नोंद करण्यात आलेली आहे.